

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Кафедра російської мови, зарубіжної літератури та методики їх викладання

С.В. П'ятаченко

ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ (РОМАНТИЗМ)

Методичні рекомендації до практичних занять

Для студентів ІІ курсу
факультету іноземної та слов'янської філології
ОР Бакалавр ОПП Середня освіта
(Українська мова та література, англійська мова)

Суми 2020

УДК 821(100-87)О(078.8)

П96

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
факультету іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 4 від 29 жовтня 2020 року)*

П'ятаченко С.В.

П96 Історія зарубіжної літератури I половини XIX століття (романтизм).
Методичні рекомендації до практичних занять» для студентів II курсу
факультету іноземної та слов'янської філології ОР Бакалавр ОПП Середня
освіта (Українська мова та література, англійська мова) / С.В. П'ятаченко. –
Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020. – 56 с.

© П'ятаченко С. В., 2020

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020

ЗМІСТ

Вступ.....	4
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	8
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	11
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	
Тема 1. Ідейна спрямованість сатиричної повісті-казки Е.Т.А. Гофмана «Малюк Цахес».....	16
Тема 2. Тематичні та ідейні обрії поезії Генріха Гейне	18
Тема 3. Роман Віктора Гюго «Собор Паризької богоматері», його проблематика, символіка й гуманізм.....	21
Тема 4. Поезія Джорджа Байрона, її тематичні вектори, ідейна загостреність та особливий герой.....	23
Тема 5. : Особливості історичного роману Вальтера Скотта «Айвенго».....	26
Тема 6: Особливості поезії й новелістики Е.А. По	29
ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	
Тема 1: Романтизм як літературно-мистецький напрямок	31
Тема 2: Романтичний характер творчості Персі Біші Шеллі.....	33
Тема 3: Особливості романістики Дж.Ф. Купера	35
Тема 4: Новаторство й романтизм новелістики Вашингтона Ірвінга	36
Тема 5: Філософське звучання роману-притчі Германа Мелвілла «Мобі Дік»	38
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ	40
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	45
ДОДАТКИ	
Таблиця 1. Історія розвитку європейської та американської літератури ХІХ ст.	47
Таблиця 2. Розвиток напрямків мистецтва у ХІV-ХХ ст.	47
СЛОВНИК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ	48
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	51

ВСТУП

Курс «Історія зарубіжної літератури I половини XIX століття. Романтизм» включає значний і різнобічний матеріал, обумовлений інтенсивним розвитком літературного процесу в цей період, складністю культурно-історичної ситуації і глобальністю соціальних зрушень.

В області мистецтва й літератури в XIX столітті відбувається переоцінка багатьох ключових понять, народжуються нові літературно-мистецькі напрямки, ключовими з яких є романтизм і реалізм.

Метою курсу «Історія світової літератури I половини XIX століття» є ознайомлення студентів з основними суспільно-історичними процесами означеного періоду та формами їх художнього осмислення й вираження. Задля поставленої мети студенти повинні реалізувати ряд конкретних завдань, а саме:

- осмислити передумови та причини появи нових мистецьких напрямків та їх зв'язку із суспільно-історичними процесами;
- засвоїти основні риси поетики й естетики реалізму та уміти розрізняти його національні особливості;
- засвоїти своєрідність жанрової системи літератури даного періоду;
- прочитати основні твори представників європейського літературного процесу I пол. XIX ст. і вміти аналізувати їх на проблемно-тематичному та стильовому рівнях.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- творчість та світоглядні позиції письменників I пол. XIX ст.;
- особливості й загальні тенденції розвитку поезії, прози, драматургії періоду романтизму;
- тематику, проблематику, художньо-композиційні і стильові особливості творів, передбачених до вивчення навчальною програмою;
- напам'ять поезії й уривки з творів.

вміти:

- осмислювати літературні явища, події, факти, імена в історичному і світовому контексті;
- орієнтуватися в закономірностях літературного процесу періоду романтизму;
- аналізувати твори з урахуванням сучасних вимог шкільної програми.

Продуктивне вивчення дисципліни передбачає наявність знань у таких галузях:

- всесвітня історія
- культурологія;
- філософія;

- теорія літератури;
- зарубіжна література попередніх епох

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають знати ключові етапи і явища літературного процесу першої половини XIX століття; особливості формування реалістичної естетики, шляхи видозміни класичного реалізму, специфіку його взаємодії з нереалістичними стильовими течіями; літературні твори, обов'язкові для вивчення; факти життя і творчості видатних письменників, що репрезентують світову літературу означеного періоду; основні літературознавчі поняття, необхідні для аналізу та інтерпретації художніх творів. А також орієнтуватися в межах динаміки світового літературного процесу, виявляти риси традицій та новаторства; розглядати художні твори в біографічному, літературознавчому та культурологічному контекстах; здійснювати ґрунтовний жанрово-стильовий аналіз прочитаних творів; оцінювати художню вартість творів, порівнювати їх (в окремих аспектах і цілісно; у різних перекладах; в оригіналах і перекладах, переспівах; на рівні втілення літературних сюжетів в інших видах мистецтва тощо).

У результаті вивчення курсу студенти мають оволодіти такими компетенціями:

- усвідомлення основних етапів розвитку світової літератури до XIX ст.;
- знання особливостей творчого шляху найвизначніших майстрів слова XIX ст., їхній внесок у розвиток світової літератури;
- розуміння принципів і методів аналізу художнього тексту;
- знання провідних тенденцій розвитку світової літератури XIX ст.
- розуміння часових, просторових меж та основних періодів розвитку літератури; – знання літературно-художнього контексту минулого, що забезпечує вхідження в сучасне літературне життя.

Студенти отримують такі компетентності:

- уміння орієнтуватись у світовому літературному процесі;
- уміння визначати основні риси романтизму та його відмінності від попереднього та наступного літературних напрямів;
- уміння визначати основні традиції та новаторство митців, творчість яких вивчається згідно програмових вимог;
- навички здійснення аналізу художнього твору;
- здатність працювати в групах і автономно.

Практичні заняття з «Історії зарубіжної літератури XIX століття» призначені для поглибленого вивчення дисципліни. Їх основна форма – семінар. Практичні заняття відіграють важливу роль у виробленні в студентів навичок використання отриманих знань для вирішення практичних завдань спільно з викладачем. Семінари з літератур продовжують роботу, розпочату в ході теоретичного навчання.

Семінар є одним з основних видів практичних занять із гуманітарних наук. Він є засобом розвитку в студентів культури наукового мислення. Семінар призначений для поглибленого вивчення дисципліни, опанування методології

наукового пізнання. Головна мета семінарських занять – забезпечити студентам можливість опанувати навички й уміння використання теоретичного знання щодо особливостей області знання, що вивчається.

На семінарах вирішуються наступні педагогічні завдання:

- розвиток творчого професійного мислення;
- пізнавальна мотивація;
- професійне використання знань в учбових умовах:
 - а) опанування мови відповідної науки;
 - б) навички оперування формулюваннями, поняттями, визначеннями;
 - в) опанування умінь і навиків постановки і вирішення інтелектуальних проблем і завдань, спростування, відстоювання своєї точки зору.

Крім того, у ході семінарського заняття викладач повинен вирішувати й такі приватні завдання, як:

- повторення й закріплення знань;
- контроль;
- педагогічне спілкування.

При вивченні курсу з «Історії зарубіжної літератури ХІХ століття» можна практикувати наступні типи семінарів:

1. Семінар, призначений для ґрунтовного опрацювання окремих, найбільш важливих і типових у методологічному відношенні тем курсу або навіть однієї теми.

2. Семінар дослідницького типу з тематикою з окремих приватних проблем науки для поглибленої їх розробки.

Форма семінарських занять:

- а) розгорнута бесіда за заздалегідь відомим планом;
- б) невеликі доповіді студентів із подальшим обговоренням учасниками семінару.

Викладач, формуючи атмосферу творчої роботи, повинен орієнтувати студентів на виступи оцінного характеру, дискусії, поєднуючи їх із простим викладом підготовлених тем, заслуховуванням рефератів. Викладач дає установку на прослуховування або акцентує увагу студентів на оцінці й обговоренні залежно від тематики й ситуації.

Враховуючи характерологічні якості студентів (комунікабельність, упевненість у собі), викладач керує дискусією і розподіляє ролі. Невпевненим у собі, некомунікабельним студентам пропонуються приватні, полегшені питання, що дають можливість виступити і випробувати психологічне відчуття успіху.

В організації семінарських занять реалізується принцип спільної діяльності, співтворчості. Згідно з дослідженням спільної навчальної діяльності процес мислення й засвоєння знань ефективніший у тому випадку, якщо рішення завдання здійснюється не індивідуально, а передбачає колективні зусилля. Тому семінарське заняття ефективне тоді, коли проводиться як заздалегідь підготовлене спільне обговорення висунутих питань кожним учасником семінару. Реалізуються загальний пошук відповідей навчальною групою, можливість розкриття й

обґрунтування різних точок зору в студентів. Таке проведення семінарів забезпечує контроль засвоєння знань і розвиток наукового мислення студентів.

Найважливішу роль у підготовці до практичних занять відіграє **самостійна робота студентів**, у ході якої вирішуються наступні завдання:

- студент повинен опанувати різні типи аналізу (цілісний, порівняльний, структурний).
- навчитися оперувати категоріями літературознавства (жанр, метод, стиль, ідея, тема, проблематика, конфлікт, сюжет, характер, герой, система образів, композиція, художні образотворчі засоби тощо).

Суттєве значення при підготовці до семінарського заняття має читання художнього твору. Студент у процесі підготовки до заняття повинен виконати наступні види роботи:

- читаючи аналізований твір, необхідно робити виписки з тексту відповідно до поставлених завдань, систематизувати свої записи й на підставі них робити свої спостереження та висновки;
- у процесі підготовки до семінару необхідно також звернутися до матеріалів лекцій і навчальних посібників, які допоможуть скласти історико-літературне тло;
- наступним етапом при підготовці до заняття є бібліографічна робота, оскільки до матеріалу лекцій і підручників потрібно залучати також і додаткову літературу, вказану викладачем;
- працюючи над історико-літературними, теоретичними і критичними текстами, студентові необхідно робити потрібні записи, які дозволять йому більш глибоко засвоїти матеріал, що вивчається;
- доцільно скласти план своєї відповіді на вказані питання, підготувати мотивацію відповіді, уточнити термінологію, що сприяє виробленню навиків наукового дослідження й систематизації знань.

Окрім аудиторних занять, курс «Історія зарубіжної літератури XIX століття» включає **самостійну роботу студентів** щодо ознайомлення й осмисленню зразків літератури й культури Західної Європи та США. Самостійні заняття необхідні для розвитку навиків самостійного критичного мислення, здатності самостійно побудувати культурний діалог з Іншим. Самостійна робота студентів над курсом передбачає читання художніх творів авторів, що вивчаються, а також самостійне опрацювання навчально-методичної літератури. Бажано, щоби невід'ємною частиною самостійної роботи стали перегляди відеоматеріалів: документальні фільми про письменників та їхні твори, екранізації літературних творів, що входять до програми. Іншим компонентом самостійної роботи над вивченням зарубіжної літератури повинні стати ресурси Інтернету з подальшим обговоренням і аналізом.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 1	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки	Обов'язкова
	Напрямок підготовки 6.020303 Філологія*	
Загальна кількість годин – 26	Спеціальність 6.020303 Філологія* Мова і література (англійська, німецька, французька) Додаткова спеціальність 6.020303 Філологія* Мова і література (німецька, французька, англійська)	Рік підготовки:
		2-й
		Семестр
		4-й
		Лекції 10 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,5 год. самостійної роботи студента – 0,2 год.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	
		Практичні
		14 год.
		Самостійна робота
		34 год.
		Консультації:
		2 год.
		Вид контролю: залік

Знання	ПРЗ 2 ПРЗ 5 ПРЗ 8	Програмні результати навчання визначені ООП
Уміння	ПРУ 4. ПРУ 6. ПРУ 7.	
Комунікація	ПРК 1 ПРК 2.	

Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	Студент глибоко й повно засвоїв необхідні знання, уміння й навички: вільно володіє понятійною системою дисципліни, правильно вибудовує описові, порівняльні та класифікаційні характеристики літературних явищ, залучає до відповіді самостійно здобуту інформацію; усебічно характеризує художні твори, співставляє їх з подібними в інших національних літературах; наводить самостійно дібрані приклади, супроводжуючи їх повним та глибоким коментарем; самостійно складає та вирішує пізнавальні пошукові завдання; у процесі висвітлення теоретичного матеріалу здійснює співставлення різних наукових точок зору, концепцій, підходів, посиляється на наукові джерела та називає прізвища науковців; виконав усі практичні завдання, передбачені робочою програмою; отримав найвищу оцінку за виконання самостійної роботи.
В	Студент глибоко й повно засвоїв необхідні знання та вміння: вільно володіє понятійною системою дисципліни, правильно вибудовує описові, порівняльні та класифікаційні відповіді, залучає до відповіді самостійно здобуту інформацію; всебічно характеризує літературні явища, співставляє їх з подібними в інших національних літературах; наводить самостійно дібрані приклади, супроводжуючи їх повним та глибоким коментарем; здатен вирішувати пізнавальні пошукові завдання; виконав усі практичні завдання, передбачені робочою програмою, отримав високу оцінку за виконання самостійної роботи
С	Студент засвоїв комплекс необхідних знань та умінь: вільно володіє понятійною системою дисципліни, правильно вибудовує описові, порівняльні та класифікаційні відповіді, залучає до відповіді самостійно здобуту інформацію; докладно характеризує літературознавчі явища, наводить самостійно добрані приклади, правильно виконує практичні завдання. Виконав практичні завдання, передбачені робочою програмою, отримав позитивну оцінку за виконання самостійної роботи
Д	Студент володіє основами знань, умінь і навичок із дисципліни: понятійний апарат засвоїв неповно, припускається помилок у формулюванні понять, класифікаціях та порівнянні характеристик літературних явищ; самостійно опрацював належний обсяг інформації, але не усвідомлено – не використовує опрацьовану інформацію у відповідях; виконує практичні завдання, припускаючись окремих помилок; має виконані, але не всі (не менше 60%) практичні завдання, передбачені робочою програмою; отримав позитивну оцінку за виконання самостійної роботи.

E	Студент володіє основами знань, умінь і навичок із дисципліни: понятійний апарат засвоїв неповно, припускається помилок у формулюванні понять, класифікаціях та порівнянні характеристик літературних явищ; самостійно опрацював не увесь належний обсяг інформації та не достатньо усвідомив – не використовує опрацьовану інформацію у відповідях; виконує практичні завдання, припускаючись окремих помилок; має виконані, але не всі (не менше 60%) практичні завдання, передбачені робочою програмою; самостійну роботу виконав не в повному обсязі.
FX	Студент не оволодів достатнім обсягом знань, умінь та навичок із дисципліни: засвоїв менше 50% понятійного апарату дисципліни, відповіді не відтворюють 50% лекційного матеріалу, самостійно не опрацьовані теми, була спроба виконати самостійну роботу, але не отримав позитивної оцінки; практичні завдання та лабораторні виконані частково (до 40%).
F	Студент не оволодів достатнім обсягом знань, умінь та навичок із дисципліни: засвоїв менше 50% понятійного апарату дисципліни, відповіді не відтворюють 50% лекційного матеріалу, самостійно не опрацьовані теми, практичні завдання виконані частково (до 20%).

Розподіл балів

Поточний контроль							Разом	Сума
РОЗДІЛ 1			РОЗДІЛ 2					
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4		63
Поточний контроль								
9	9	9	9	9	9	9		
Контроль самостійної роботи								
5	5	5	5	5	6	6	37	

Засоби діагностики результатів навчання

Теоретичні питання та практичні завдання, питання для самоконтролю роботи студентів, тестові завдання для підсумкового контролю.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Романтизм Німеччини і Франції.

Тема 1. 1. Вступ. Романтизм як провідний напрямок літератури I пол. XIX ст.

Тема 1.2. Німецький романтизм. Творчість Е.Т.А. Гофмана.

Тема 1.3. Поезія Г. Гейне.

Тема 1.4. Французький романтизм. Творчість В. Гюго.

Тема 1.5. Романістика Жорж Санд.

Розділ 2. Романтизм Британії і США.

Тема 2.1. Англійський романтизм. В. Блейк. Поети "озерної школи".

Тема 2.2. Поезія Дж.Г. Байрона, П.Б. Шеллі, Дж. Кітса.

Тема 2.3. Історичний роман В. Скотта.

Тема 2.4. Романтизм у США. Новелістика В. Ірвінга. Романи Дж. Ф. Купера

Тема 2.5. Пізній американський романтизм: Н. Готорн, Е.А. По, Г. Мелвілл.

Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		Лекції	Прак т.	кон- сульт	Самос т		Лекції	Прак т	Лабор	Самос.
РОЗДІЛ I. Романтизм Німеччини і Франції.										
Тема 1.1. Вступ. Романтизм як провідний напрямок	3	1		2						
Тема 1.2. Німецький романтизм Творчість Е.Т.А. Гофмана	6	1	2		3					
Тема 1.3. Поезія Г.Гейне	6	1	2		3					
Тема 1.4. Французький романтизм. Творчість В. Гюго	6	1	2		3					
Тема 1.5. Романістика Жорж Санд	5	1			4					
Разом за розділом 1	25	5	6	1	13					
РОЗДІЛ II. Романтизм Британії і США.										
Тема 2.1. Англійський романтизм. В.Блейк. Поети "озерної школи".	3	1		2						
Тема 2.2.. Поезія Дж.Г. Байрона, П.Б.Шеллі, Дж. Кітса	6	1	2		3					
Тема 2.3. Історичний роман В.Скотта	6	1	2		3					
Тема 2.4. Романтизм у США. Новеліс- тика В. Ірвінга. Романи Дж. Ф. Купера	3	1	2		3					
Тема 2.5. Пізній американський роман- тизм: Н. Готорн, Е.А. По, Г. Мелвілл	6	1	2		4					
Разом за розділом 2	27	5	8	1	13					
Усього годин	52	10	14	2	26					

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№	ТЕМА	
1.	Вступ. Романтизм як провідний напрямок літератури I пол. XIX ст. 1. Періодизація зарубіжної літератури XIX ст. Основні етапи. Романтизм і реалізм. 2. Зародження романтизму. Преромантизм. Просвітництво й романтизм. 3. Світоглядні засади романтизму. Історизм і народність. 4. Естетика й поетика романтизму. Романтичний ідеал. 5. Течії в л-рі романтизму. 6. Жанрова система романтизму.	2 год.
2.	Німецький романтизм. Творчість Е.Т.А.Гофмана 1. Особливості німецького романтизму, його етапи. 2. Ієнський гурток романтиків: Август-Вільгельм і Фрідріх Шлегелі, Новаліс (Ф. фон Гарденберг), Людвіг Тік і Вільгельм Вакенродер 3. Гейдельберзький гурток романтиків: Ахім фон Арнім і Клеменс Брентано (1778-1842). 4. Творчість Е.Т.А. Гофмана як представника пізнього німецького романтизму. 1) Формування романтичного світогляду й багатогранність таланту Гофмана. 2) Подвійне життя й роздвоєння світогляду як основа гофманівського поділу світу на філістерів і ентузіастів. 3) Перша збірка Гофмана "Фантазії в манері Калло" і її основна проблематика. Повість-казка "Золотий горщик". 4) Традиції "готичного роману" в наступний період творчості. "Нічні повісті", "Еліксири диявола" та інші твори. 5) Останній період творчості Гофмана. Збірка повістей і оповідань "Серапіонові брати", повість-казка "Малюк Цахес", роман "Житейська філософія кота Мурра".	2 год.
3.	Поезія Генріха Гейне 1. Формування світогляду й естетичні принципи. 2. Рання збірка «Книга пісень» (1827), її цикли, тематика й художні принципи.	2 год.

	3. Поема «Німеччина. Зимова казка». 4. Збірка «Романсеро» - «золота книга переможених».	
4.	Англійський романтизм 1. Національна специфіка англійського романтизму. 2. Преромантизм в Англії. В.Блейк. «Пісні невідання й пізнання». «Пророчі книжки». 3. Поети "озерної школи" Вільям Вордсворт і Семюель Тейлор Колрідж. Роберт Сауті.	
5.	Поезія Дж.Г. Байрона, П.Б. Шеллі, Дж. Кітса 1. Творчість Байрона, її місце в розвитку англійського і європейського романтизму. 2. Поезія Байрона, її тематика, настрої, образність. 3. «Паломництво Чайльд Гарольда», новаторство поеми. Образ Чайльд Гарольда. 4. «Східні поеми»: «Гяур», «Абідоська наречена», «Корсар», «Облога Коринфа», «Паризина», «Мазепа». 5. Драматична поема «Манфред». 6. Роман у віршах «Дон Жуан». 7. Творчість П.Б.Шеллі. Поеми «Повстання ісламу», «Визволений Прометей». 8. Поезія Джона Кітса. Поеми «Ізабелла, або Горщик із базиліком», «Канун святої Агнеси», «Ламія».	
6.	Історичний роман В. Скотта 1. Початок літературної діяльності. «Пісні шотландського кордону» Поеми «Діва озера», «Марміон». 2. Романістика В.Скотта, її художні принципи й тематика. 3. Історичні романи «Веверлі», «Роб Рой», «Квентін Дорвард». 4. Роман «Айвенго», проблематика й історична епоха. Образи Айвенго, Ребекки, леді Ровенни, Локслі. 5. Вплив В.Скотта на подальший розвиток історичної романістики.	
7.	Французький романтизм. Творчість В. Гюго 1. Своєрідність романтизму у Франції. 2. Ранній етап французького романтизму: Ж. де Сталь, Бенжамен Констан, Рене де Шатобріан, Альфонс де Ламартін. А. де Віньї	2 год.

	3. Творчість Віктора Гюго 1) Місце Гюго серед французьких романтиків. 2) Початок літературної діяльності. Збірка "Оди й балади". 3) Живописний романтизм збірки „Орієнталії”. Поема „Мазепа”. 4) Передмова до "Кромвеля" — естетичний маніфест французького романтизму. 5) Історичний роман "Собор Паризької богоматері". 6) Поетичні збірки 1830 - 1848 рр. 7) Творчість періоду еміграції. Збірка "Споглядання". Роман "Знедолені". 8) Пізня творчість. Роман "Дев'яносто третій рік". Збірки й поеми останніх років.	
8.	Романістика Жорж Санд 1. Жорж Санд як представниця французького романтизму I пол. XIX ст. 2. Перший етап творчості. Романи "Індіана" (1832), "Валентина" (1832), "Лелія" (1833), "Жак" (1834). 3. Другий період творчості. Романи "Мопра" (1837), "Мандруючий підмайстер" (1840), "Орас" (1841), дилогія "Консуело" (1843) і "Графиня Рудольштадт" (1844), "Мельник із Анжібо" (1847). 4. "Сільські повісті" ("Жанна", "Чортова калюжа", "Франсуа-найда", "Маленька Федетта").	2 год.
9.	Романтизм у США. Новелістика В. Ірвінга. Романи Дж. Ф. Купера 1. Соціально-політичні передумови виникнення нової романтичної літератури В США. 2. Періодизація й художня специфіка американського романтизму. 3. Новелістика В.Ірвінга. Новели «Ріп ван Вінкль», «Сонна улоговина». Збірка «Альгамбра». 4. Романістика Джеймса Фенімора Купера. 5. Пенталогія про Шкіряну Панчоху: «Піонери», «Останій із могікан», «Прерія», «Слідопит», «Звіробій».	2 год
10.	Пізній американський романтизм: Н. Готорн, Е.А. По, Г. Мелвілл	2 год.

	1. Натаніел Готорн. Новелістика й роман «Червона літера». 2. Поезія Е.А. По. «Ворон». 3. Новелістика Е.А.По: психологічна, пародійна, містична, готична, детективна, науково-фантастична. «Золотий жук», «Чорний кіт», «Провалля й маятник», «Вбивство на вулиці Морг», «Падіння дому Ашерів». 4. Роман Г.Мелвілла «Мобі Дік».	
		16 год

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№	ТЕМА	
1.	Ідейна спрямованість сатиричної повісті-казки Е.Т.А. Гофмана «Малюк Цахес»	2 год.
2.	Тематичні та ідейні обрії поезії Генріха Гейне	2 год.
3.	Роман Віктора Гюго «Собор Паризької богоматері», його проблематика, символіка й гуманізм	2 год.
4.	Поезія Джорджа Байрона, її тематичні вектори, ідейна загостреність та особливий герой	2 год.
5.	Особливості історичного роману Вальтера Скотта «Айвенго»	2 год.
6.	Особливості поезії й новелістики Е.А. По	2 год.
		12 год.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

№	ТЕМА	
1.	Романтизм як літературно-мистецький напрям	6 год.
2.	Романтичний характер творчості Персі Біші Шеллі	6 год.
3.	Особливості романістики Дж.Ф. Купера	6 год.
4.	Новаторство й романтизм новелістики Вашингтона Ірвінга	6 год.
5.	Філософське звучання роману-притчі Германа Мелвілла «Мобі Дік»	6 год.
		30 год.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

**Тема: Ідейна спрямованість сатиричної повісті-казки Е.Т.А. Гофмана
«Малюк Цахес»**

ПЛАН

1. Особливості романтичного світогляду Гофмана. Світ ентузіастів і філістерів.
2. Тематична спрямованість і проблематика повісті-казки “Малюк Цахес”.
3. Сатиричний зміст повісті, висміювання політики просвітництва казкового князівства.
4. Співіснування світу реального і світу фантастичного. Образи фей і чарівників.
5. Цахес і секрет його успіху. Гротеск, фантастика та алегорія в образі Цахеса.
6. Бальтазар як втілення авторського ідеалу особистості. Непідвладність чарам золотих волосин.

Практичне завдання:

- З’ясувати фантастичне й символічне значення трьох золотих волосин Цахеса.
- З’ясувати природу й завдання фантастики у творі.
- Порівняти образи студентів Бальтазара («Малюк Цахес») і Ансельма («Золотий горщик»).
- З’ясувати значення слів «ентузіасти» і «філістери», яке надавав їм Гофман.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Я.Г. Звідки беруться Цахеси? / Матеріали до вивчення повісті Гофмана “Малюк Цахес”. 9 клас // Заруб. л-ра в навчальних закладах. – 1999. – №6. – С.23-26.
2. Гофман Э.Т.А. Жизнь и творчество. Письма, высказывания, документы / Сост. К.Гюнцеля. – М., 1987.
3. Доброгорська, І. Твір, який викликає бажання стати кращим: урок – занурення за повістю Е.Т.А. Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»/ І.Доброгорська// Зарубіжна література в школах України. – 2019. - №10. – С.14 – 18.
4. Лотоцька Р.О. Урок у запитаннях і відповідях (До вивчення творчості Гофмана) // Всесв. літ. – 1998. – №1. – С.29-30.
5. Перлина, Н. Гофманиана Крошки Цахеса и терциада Крошки Цахеса: сравнительная поэтика / Н. Перлина // Вопросы литературы. – 2013. - № 5. – С.293– 310.
6. Подколотный Л. Материалы к урокам по произведениям Э.Т.А. Гофмана // Вікно у світ. – 1999. – №3. – С.144-150.
7. Пона Л.М. “І все його існування – відчуття глибокого незборимого болю”/ Матеріали до вивчення творчості Гофмана. 9 кл. // Заруб. літ. в навч. закладах. – 1998. – №6. – С.34-35.
8. Пустовіт О. Гофман і музика // Зарубіжна література. – 1997. - №7. – С.6.
9. Ружеви́ч Т. Зази́рнути до фанта́смагори́чного світу Е.Т.А. Го́фмана // Вікно у світ. – 1999. – №3. – С.150-156.

10. Середюк Т. М. Карнавал у Гофмана // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2003. – № 1. – С. 30–35.
11. Цвейг С. Неземний світ: [про Е.Т.А. Гофмана – німецький письменник] // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1997. - №7. – С.6.
12. Шамрай А.П. Ернст Теодор Амадей Гофман: Життя і творчість. – К.,1969. – 300 с.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Творчість Гофмана належить до третього етапу німецького романтизму, і є її найповнішим та найхарактернішим виявом. Герої Гофмана живуть у двох світах: реально-побутовому й уявно-фантастичному. Ці світи різко протиставлені один одному і водночас взаємопов'язані. Тема двійництва, яка загалом притаманна романтизмові, знаходить у творчості Гофмана нове звучання, її трактування зміщується зі сфери метафізичної в реально-життєву. З цим поділом світу на два світи тісно пов'язаний поділ усіх персонажів на дві нерівні половини – *філістерів і ентузіастів*. *Філістери* – бюргери, чиновники, комерсанти, люди «корисних професій», які приносять вигоду й достаток, у їхньому світі панують обивательська житейська проза й бездуховність. Філістерам протиставлені в Гофмана *ентузіасты*, які живуть в іншій системі координат і є захисниками духовності у світі, де торжествує буржуазна проза й меркантильність. Ентузіасты в Гофмана – це митці: поети, художники, актори й особливо музиканти.

Яскравим представником ентузіастів є капельмейстер Крейслер, який з'являється в першій збірці Гофмана «Фантазії в манері Калло». Цей же персонаж переходить і в пізній роман «Житейська філософія кота Мурра», який автор не встиг закінчити. Крейслер, як справжній ентузіаст, безмежно відданий своєму мистецтву, йому немає місця в цьому світі, він приречений у ньому на самотність і страждання.

До табору ентузіастів належить низка героїв інших творів Гофмана, серед яких студенти Ансельм і Бальтазар. Внутрішню суть Ансельма розкриває архіваріус Ліндгорст в останніх рядках повісті «Золотий горнець»: «Хіба ж Ансельмове щастя – щось інше, як не життя в поезії, якій відкривається найглибша таємниця природи – священна єдність усіх речей?» Студент Бальтазар, на відміну від Ансельма, виявляє свою активну позицію та вступає в боротьбу зі світом обману. На нього, як на представника світу ентузіастів, не поширюється облудна сила магічних волосинок Цахеса, він бачить справжнього Цахеса й дивується тому, як усі схвально приймають привласнення Цахесом чужих заслуг.

Запитання для самоконтролю:

1. Як у повісті-казці «Малюк Цахем» поєднується фантастика й реальність?

2. Що символізують магічні волосини Цахеса?
3. Чому на Бальтазара не діє магія цих волосин? Хто ще не підвладний цьому впливу?
4. Хто допомагає Бальтазару перемогти Цахеса?
5. Як скінчив своє життя Цахес? Яке символічне значення цього епізоду?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: Тематичні та ідейні обрії поезії Генріха Гейне

ПЛАН

1. Еволюція творчості Г. Гейне, особливості тематики і проблематики творів.
2. Поетична збірка “Книга пісень”: цикли, їх тематика та художня специфіка.
3. Поема “Німеччина. Зимова казка”: жанрова своєрідність, тематика, ідейне навантаження.
 - особливість жанру віршованої повісті-подорожі;
 - маршрут подорожі ліричного героя, основні враження, їх оцінка і роздуми з приводу;
 - використання фольклорних легенд та історичних переказів;
 - соціально-політичні переконання автора, висловлені в поемі;
 - сатиричне зображення політичного стану тогочасної Німеччині;
 - зустріч поета з богинею Гамбурга, сатиричне зображення минулого й майбутнього феодальної Німеччини.

Практичне завдання:

- Вивчити напам'ять вірш зі збірки “Книга пісень” і підготувати його аналіз.
- Здійснити аналіз вірша «Задзвени із глибини...». Охарактеризувати втілення краси весняної природи у вірші, простежити зв'язок із фольклором
- Скласти маршрут подорожі героя поеми, виписати назви міст, пригадати, які події чи спогади пов'язані в ліричного героя з цими містами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Я. Останній поет “вільної пісні романтизму”. Г.Гейне і його “Книга пісень” // Всесвітня література і культура в навчальних закладах України. – 2010. - №2. – С.38-41.
2. Гейне в воспоминаниях современников.– М., 1988.- 574 с.
3. Гейне Г. Про художню творчість: Збірник.– К.,1988. – 351 с.

4. Генріх Гейне: методичні матеріали до уроків: 9 клас // Всесвітня література в сучасній школі. – 2017. - № 10. – С. 31 – 33.
5. Гиджеу А.И. Лирика Генриха Гейне. – М.,1983. – 159 с.
6. Говорунець, З. Краса весняної природи, Біблійні мотиви та зв'язок із фольклором у творчості Генріха Гейне: за віршем «Задзвеніли із глибини...»: урок зарубіжної літератури: 5 клас / З.Говорунець // Всесвітня література в сучасній школі. – 2019. - №6. – С.29 – 34.
7. Дейч А.И. Поэтический мир Г. Гейне.– М.,1963.
8. Лавренюк, В. Поетичні портрети зарубіжних письменників: (Г.Гейне, П.Верлен, А.Рембо, К.Ясунарі) / В.Лавренюк // Всесвітня література в сучасній школі. – 2015. - №11. – С.32 – 34.
9. Матузова Н.М. Г.Гейне. Нарис життя і творчості. – К.,1984.
10. Немиришин П. Система вивчення ліричних творів (на матеріалі “Книги пісень” Г.Гейне) // Вікно у світ.– 2009.– №3.– С.161-171.
11. Орлова О.В. “З трояндою в руці...” Асоціативний аналіз поезії Г.Гейне. 9 кл. // Заруб літ. в навч. закладах.– 2019.–№10.– С.44-46.
12. Пронин В.А. “Стихи, достойные запрета...” Судьба поэмы Г.Гейне “Германия. Зимняя сказка”. – М.,1986.
13. Янчук О. “Я був хоробрим солдатом у війні за визволення людства!” (Життєвий шлях Г.Гейне) // Вікно у світ.– 1999.– №3.– С.156-161.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Ліричні вірші раннього періоду творчості Гейне склали збірку «Книга пісень» (1827). Вона принесла йому визнання в Німеччині, а згодом і в усьому світі. За життя автора вона видавалась 13 разів; багато віршів були покладені на музику Р. Шуманом, Ф. Шубертом, Й. Брамсом, П. Чайковським, Р. Штраусом, Е. Грігом та ін.

«Книга пісень» складається з чотирьох розділів:

- Страждання юності» (1816—1821): «Сновидіння», «Пісні», «Романси», «Сонети»;
- «Ліричне інтермецо» (1822—1823);;
- «Знову на батьківщині» (1823—1824);
- «Північне море» (1825—1826).

Перший розділ присвячений переживанню й мукам нерозділеної любові. У другому розділі туга ліричного героя змінюється на світлу печаль. У третьому розділі, «Повернення на батьківщину», любовні страждання юності вже сприймаються на часовій відстані. Гейне використовує мотив мандрів, де розчарований ліричний герой полишає рідні місця й тепер, повернувшись, дивиться на все просвітленим поглядом. У цей цикл входить знаменитий вірш, присвячений рейнській красуні Лорелей. Це давня народна легенда про загиблу нещасну красуню, котра впливає на узбережжя й заводить всіх, хто плине Рейном поблизу високої скелі, і це призводить до трагедії. Саме Гейне зробив цей сюжет дуже популярним, і його вірш став народною піснею. Лорелей втілює

згубну силу любові, котрою вона наділена не зі своєї волі, адже любов — це складне, загадкове почуття, котре дуже важко збагнути. В останньому розділі — «Північному морі» — домінуючим стає аналітичне начало. Ліричний герой, котрий пережив розчарування, втрати, прагне тепер жити одним життям із природою, відчути себе малою, але необхідною часткою всесвіту.

Сюжетом для поеми «Німеччина. Зимова казка» послужила мандрівка поета Німеччиною в 1843 році, коли він уперше після тринадцятирічного вигнання відвідав свій рідний край. Поема становить собою традиційні для того часу «подорожні записки», висловлені поетичним словом і сповнені ліричних відступів, сатиричних оцінок сучасності та екскурсів в історію. Крім реалістичних описів та побутових деталей у поемі зустрічаються фантастичні образи та мотиви: поет розмовляє з «батьком Рейном»; за ним ходить привид, що ховає під плащем сокиру; він зустрічається з королем Ротбартом та богинею-покровителькою Гамбурга.

Відповідаючи на критику, Г. Гейне в передмові до поеми зазначав: «Коли я в березні надіслав рукопис до Гамбурга своєму видавцеві, мені вказали ще на чимало сумнівних місць. Заспокойтесь! Я поважатиму й шануватиму кольори вашого прапора, коли вони того заслуговуватимуть, коли вони не будуть більше дозвільною або лакейською забавкою. Поставте чорно-червоно-золотий прапор на вершині німецької думки, зробіть його знаменом вільного людства, і я віддам за нього всю кров свого серця.

Заспокойтесь! Я люблю батьківщину не менше, ніж ви. Через цю любов я тринадцять років свого життя пробув у вигнанні, і через цю ж таки любов я тепер вертаюсь у вигнання, можливо, назавжди, але не скигну й не корчу кривих страдницьких мін. Я приятель французів, як і всіх розумних та добрих людей, бо й сам не такий дурний та поганий, аби жадати, щоб мої німці й французи, два обраних народи, скручували в'язи одні одним задля добра Англії та Росії й на зловтіху всім юнкерам та попам земної кулі. Не хвилюйтесь, я ніколи не віддам Рейну французам хоч би з тієї простої причини, що Рейн належить мені. Так, він належить мені за незаперечним природженим правом, бо я син вільного Рейну, ще вільніший за нього; на його берегах стояла моя колиска, і я не розумію, чому це Рейн повинен належати комусь іншому, а не уродженцям Рейнського краю».

Запитання для самоконтролю:

1. Які ознаки романтизму присутні у творчості Г. Гейне?
2. Про що розповідається в легенді про Лорелей і як її поетично опрацював Г. Гейне? Хто ще написав вірші про Лорелей?

3. Що означає назва поеми «Німеччина. Зимово казка»?
4. Які реалії тогочасного німецького життя та побуту згадуються в поемі (пісні, одяг, їжа тощо)?
5. Які легенди та казки згадує Гейне в поемі?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: Роман Віктора Гюго «Собор Паризької богоматері», його проблематика, символіка й гуманізм

ПЛАН

1. Роль В. Гюго у розвитку французького романтизму
2. Роман «Собор Паризької богоматері», його жанрова специфіка.
3. Композиція й сюжет роману. Проблематика.
4. Система персонажів. Образи Квазімодо, Есмеральди, Клода Фролло.
5. Образ собору, його композиційна роль у творі.
6. Особливість змалювання боротьби добра і зла в романі, гуманістичний пафос співчуття жертвам людської й соціальної несправедливості.

Практичне завдання.

1. Підготувати аналіз уривків «Квазімодо рятує Есмеральду», «Освідчення Клода Фролло».
2. Довести на прикладах, що гротескність є основним художнім прийомом роману.
3. Скласти схему «Кохання в романі В. Гюго «Собор Паризької Богоматері».

ЛІТЕРАТУРА

1. Гордиенко О. Он спас символ Парижа [Текст] : [про французского писателя Виктора Гюго]// О. Гордиенко // Ваш шанс. – 2018 . - №20, 16-23 мая. – С. 16-21.
2. Коломієць Л.А. “Гюго – це цілий світ” // Всесвітня література в сер. навч. закладах України. – 1999. – №12. – С.21-23.
3. Логвин Г.П. Жорстокі закони Середньовіччя. Роман В.Гюго “Собор Паризької Богоматері” // Заруб. літ. в навч. закладах. – 2000. – №3. – С.34 - 42.
4. Лозинський І. Славнозвісний на Україні // Всесвіт. – 1987. – № 2. – С. 165-167.
5. Моруа А. Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго. – М., 1971.
6. Назарець В.М. Кам'яна симфонія і кохання “короля блазнів”. Штрихи до аналізу образу Квазімодо, героя роману В.Гюго “Собор Паризької Богоматері”// Заруб. літ. в навч. закладах. – 2000. – №6. – С.43 – 45.
7. Наливайко Д. Віктор Гюго: Життя і творчість. – К.: Дніпро, 1976.
8. Наливайко Д. Змінити себе, змінити життя (Про творчість В. Гюго) // Зарубіжна література. – 1997. – № 10. – С. 3-6.
9. Наливайко Д., Шахова К. Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму. – К., 1997.

10. Поколотний Л. Д. В. Гюго і його роман «Собор Парижской Богоматери» // Зарубіжна література в школі. – 2006. – № 4. – С. 2–4.
11. Рогозинський В. "Нас бачать з високості дзвони": В. Гюго "Собор Паризької богоматері" // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1996. – № 2. – С. 20-26.
12. Саржевський С.В. Собор... без Бога // Всесвітня література в сер. навч. закладах України. – 1999. – №12. – С.25-27.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Важливим кроком до становлення романтизму у Франції стала передмова В. Гюго до його драми «Кромвель» (1827), яку всі сприйняли в якості маніфесту французьких романтиків. У ній В. Гюго закликає до найрішучішої боротьби з класицизмом: «Вдаримо молотом по теоріях, поетиках і системах! Зіб'ємо стару штукатурку, що приховує фасад мистецтва».

Які основні принципи романтизму проголосив В. Гюго?

- Абсолютна свобода творчості для всіх видів мистецтва, зокрема драматичного, яке все ще перебувало під впливом класицистів. Він декларує відмову від правил, усталених ще з часів «Поетики» Буало: «Немає більше правил і зразків! .. Поет повинен мати радниками тільки природу, істину і своє натхнення».
- Звільнення драми від умовностей у мові та стилях, можливість змішування величного й піднесеного, смішного й потворного, високого й низького.
- Відмова від знаменитого правила «трьох єдностей», особливо від єдності місця й часу.
- Гюго вимагав, щоби дія на сцені була пов'язана з певною епохою й місцевістю, бо в добу класицизму вважалося, дія не повинна вказувати ні на які конкретні деталі, адже мистецтво говорить про вічне, отже, не має значення, де й коли відбувається дія. Через історію досягався зв'язок романтиків із дійсністю
- Гюго зажадав повернути Шекспіра на сцену – англійський драматург минулого виявився союзником нових реформаторів літератури і сцени. Вони називали його своїм літературним метром – учителем. Гюго проголошував: «Шекспір – бог театру!»
- Гюго виступав за письменницьку індивідуальність, а не схиляння перед правилами. «Дорогу письменницької фантазії!» – вигукував він. Гюго доводив, що романтична драма не тільки має право на існування, але є більш прогресивною.

- На противагу принципу класицизму, що вимагав зображення «прекрасної природи» (*belle nature*), Гюго висував знамениту «реалістичну» вимогу: «І нарешті, – час уже сказати про це голосно, – все, що є в природі, має бути й у мистецтві». Гюго з пафосом закликає до відтворення «природи», тобто безкрайнього моря реальної дійсності в її повноті й суперечливості. Він обґрунтовує принцип «правдивості» (*le vraie*) як основного принципу романтичної поезії.

Запитання для самоконтролю:

6. Хто такі класицисти? Назвіть найвідоміших представників.
7. Які правила драматичного мистецтва були сформульовані класицистами? Які з них запропонував Нікола Буало у своєму трактаті «Поетика мистецтва»?
8. Поміркуйте й доведіть, чому В. Гюго вважає творчість В. Шекспіра більш відповідною сучасності, ніж твори класицистів.
9. Порівняйте передмову В. Гюго до драми «Кромвель» і трактат Стендаля «Расін і Шекспір». Чому обидва письменники протиставлять Шекспіра класицистам? Що об'єднало романтиків, до яких належав В. Гюго, і Стендаля, який стояв на позиціях реалізму?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Поезія Джорджа Байрона, її тематичні вектори, ідейна загостреність та особливий герой

ПЛАН

1. Місце Байрона в системі англійського романтизму. Періоди творчості та естетичні погляди.
2. Особливості лірики Дж. Байрона. Художні особливості, тематика і проблематика віршів Байрона.
3. Поема «Паломництво Чайльд Гарольда».
 - історія написання;
 - специфіка жанру, композиція, спенсерова строфа;
 - образ Чайльд-Гарольда, авторська характеристика, риси байронічного героя, поняття «світової скорботи»;
 - маршрут подорожі Чайльд-Гарольда, найяскравіші враження й роздуми;
 - тема боротьби з тиранією, її реалізація в кожній пісні.

4. Цикл східних поем («Гяур», «Корсар», «Абідоська наречена», «Облога Коринфа», «Лара», «Паризина»). Бунтарство як показова риса «байронічного героя». Поема «Мазепа». Специфіка зображення образу гетьмана (історичне тло твору, джерела, романтичний пейзаж, динаміка образу та ін.).
5. Роман у віршах «Дон Жуан». Особливості байронівської інтерпретації «вічного» образу.

Практичне завдання.

- Вивчити напам'ять і підготувати аналіз одного з віршів «Хотів би жити знов у горах...» або «Мій дух як ніч...».
- Створити портретну характеристику образу І. Мазепи (на основі художніх засобів, використаних Дж. Байроном).
- Дати відповідь (письмово): *У чому полягала особливість байронівського трактування образу українського гетьмана порівняно з творами про Мазепу інших письменників.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова Г.О. М. Дашкевич про вічні образи та мотиви у творчості Дж.Г. Байрона, О. Пушкіна, М. Лермонтова // Всесвітня літ.– 1998. –№7. С.54-57.
2. Буренко Н. «Відважний дух, тверда рука...» : образ Івана Мазепи в поемі Джорджа Байрона « Мазепа» , історична основа та романістичний міф у творі : урок світової літератури : 9 клас / Н. Буренко // Всесвітня література в сучасній школі . – 2015.-№ 2, лютий. – С. 28-31.
3. Дубашинский И.А. Джордж Гордон Байрон. – М.,1985.
4. Дубашинский И.А. Поэма Байрона «Дон-Жуан».– М.,1976.
5. Ковбасенко Ю. Адам Міцкевич і Віктор Гюго vs Олександр Пушкін та Микола І [Текст]:постколоніальний погляд на ідейно- естетичну полеміку /Ю. Ковбасенко // Всесвітня література в сучасній школі. – 2019.-№ 11.-С.7-10.
6. Матвіїшин В.Г. Образ гетьмана Івана Мазепи в західноєвропейському красному письменстві // Обрії. – 1997. – № 1-2.
7. Павличко С.Д. Байрон: Нарис життя і творчості.– К.,1989.
8. Тарасюк Н. Компаративний аналіз образу Івана Мазепи [Текст] : за творами Віктора Гюго та Володимира Сосюри /Н. Тарасюк // Українська мова та література . – 2016.-№ 1-2 .
9. Турищева О.В., Шепель Ю.А. Осягаючи творчість Дж. Байрона. Спроба проблемного аналізу поеми “Паломництво Чайльд Гарольда” та роману у віршах “Дон Жуан”. 9 кл. // Всесвітня літ. в сер. навч. закл. України.– 1996.– №8.– С.25-31.
10. Франко І. Лорд Байрон // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – Т. 29. – К., 1981.
11. Шишко Н. Українська тема та специфіка зображення образу гетьмана [Текст] : за поемою Байрона «Мазепа» : 9 клас / Н. Шишко // Всесвітня література в сучасній школі. – 2019. - №11.- С.29-32.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Своєрідні особливості англійського романтизму:

- тривалий період преромантизму;
- значний вплив естетики середньовіччя та готики;
- захоплення національним фольклором, його збирання письменниками-романтиками;
- розробка нової теми – показ далеких подорожей через моря й пустелі, оволодіння простором далеких країн і континентів;
- перевага лірики, ліро-епічних форм і роману над традиційними епосом і драмою;
- вплив руссоїзму і французької революції.

«Паломництво Чайльд Гарольда» (1812 -1818 роки) – поема про мандрівку екзотичними країнами розчарованого життям юнака та про роздуми, викликані цією мандрівкою. Поема вважається автобіографічною, розповідь ґрунтується на власних враженнях лорда Байрона під час подорожі до Португалії, Середземномор'я та Греції, яку поет здійснив у 1809–1811 роках

У «східних поемах» («Гяур», «Абідоська наречена», «Корсар», «Облога Коринфа», «Паризіна», «Лара»), на відміну від «Паломництва Чайльд Гарольда», є певний сюжет. Дія відбувається або на Близькому Сході, або на Півдні Європи, здебільшого в Греції. У поемах значна роль відведена картинам природи. Майже в усіх поемах головні персонажі гинуть чи вмирають від душевного болю. Головні персонажі – бунтівники, що повстали проти людей і Бога, мають демонічний характер. Кохання є основою, головною пружиною дії і предметом ліричних сповідей в усіх «східних поемах».

Поему «Мазепа» відносять до «східних поем» як останній твір автора про сильну особистість «байронічного» типу. Історична основа поеми – поразка і відступ армій Карла XII й Мазепи після Полтавської битви 1709 року та спогади Мазепи про свою юність, у яких використана вигадана історія про любовну пригоду Мазепи, поширена в Європі завдяки Вольтеру. Своєрідність композиції – розповідь в розповіді. На нічному привалі Мазепа розповідає Карлові про свою пригоду юності, завдяки якій він став вправним наїзником і проклав шлях до гетьманства. В образі Мазепи втілено риси специфічно байронівського героя: це бунтар, «шляхетний злочинець», який кидає виклик суспільству, його законам та моральним нормам і зазнає кари. Образові Мазепи в поемі Байрона притаманні й такі риси, як волелюбність і боротьба з демонами зла, що зближує його з героями прометеївського типу і з самим міфічним архетипом.

Роман у віршах «Дон Жуан» наслідує європейську традицію, започатковану в іспанській літературі та продовжену Мольєром, Гофманом та іншими письменниками. Перші пісні мають більш романтичний характер, останні реалістичний. Автор починає малювати походеньки героя в іронічному ключі. Героєм є, подібно В. Скотта, юний дворянин, який нічим особливим не вирізняється серед інших. Доля його переносить з однієї пригоди в іншу, він стає мимовільним свідком ряду історичних подій – політичних чи воєнних. Автор супроводжує свого героя, як і Чайльд Гарольда, і коментує його думки та вчинки. Дон Жуан Байрона – європеєць, мало пов'язаний із реальною Іспанією так і зі своїм прототипом. Він не спокушає жінок, скоріше, вони його зваблюють. Пригоди Дон Жуана викладені послідовно і складають романний авантюрний сюжет, популярний серед тогочасної публіки.

Запитання для самоконтролю:

1. Хто виховував майбутнього поета?
2. Який аристократичний титул отримав Байрон у спадок?
3. Яка поема була написана ним після повернення з подорожі?
4. Чому Байрон сказав, що 10 березня 1812 р. він прокинувся знаменитим?
5. До якої країни емігрував Байрон після розлучення з дружиною?
6. Як називається цикл «екзотичних» поем Байрона?
7. Членом якого таємного італійського товариства стає Байрон?
8. Де помер Байрон і де його поховано?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема: Особливості історичного роману Вальтера Скотта «Айвенго»

ПЛАН

1. В. Скотт – засновник історичного роману. Основні романи автора.
2. Історія й художній вимисел у романі «Айвенго».
3. Композиція й сюжет роману.
4. Образ Айвенго. Утілення в образі Айвенго кодексу лицаря.
5. Образи Бріана де Буагільбера, принца Джона, Фрон де Бефа, Моріса де Брасі, Ровени, Ребекки.
6. Історичний колорит твору та засоби його створення. Динаміка сюжету й гумор.

Практичне завдання.

1. Проаналізувати передмову до роману як літературний маніфест письменника.

2. Охарактеризувати засоби створення історичного колориту (житло, одяг лицарів, саксів та норманів, євреїв, жіночий одяг тощо).
3. Визначити елементи пригодницького роману та їхню роль у творі (переслідування, викрадення, таємниці, ситуації припущення й розгадування і т.ін.).
4. Довести, що герой Скотта є виразником авторського ставлення до історичного процесу. Проаналізувати специфіку втілення образів історичних діячів у романі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахрушина В., Кулинок Т. Вальтер Скотт – засновник жанру історичного роману // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1999. – № 9. – С. 22-23.
2. Бойко С. Вивчаємо роман Вальтера Скотта "Айвенго: інтегрований урок: зарубіжна література і музичне мистецтво /С. Бойко // Зарубіжна література в школах України. – 2019. – №9. – С. 50 – 51.
3. Боронь О. Повісті Тараса Шевченка і романістика Вальтера Скотта: контактні зв'язки й типологічні паралелі [Текст] / О. Боронь // Слово і час – 2012. – № 5 – С.20 – 29
4. В'юненко В. Історичний колорит і романтика пригод : за романом Вальтера Скотта "Айвенго" : інтегрований урок зарубіжної літератури і всесвітньої історії: 7 клас/ В. В'юненко, А. Шорохов //Всесвітня література в сучасній школі. – 2019. – №10. – С. 50 – 53.
5. Опанасюк Н. Шотландський бард // Відродження. – 1995. – № 3. – С. 46-48.
6. Реизов Б. Творчество Вальтера Скотта. – М.-Л., 1965.
7. Пожар Т. Історична тема в художній прозі. Вальтер Скотт «Айвенго» // Зарубіжна література. – 2004. – № 38. – С. 16–21
8. Скрипник Т. "Шляхетний дух, шляхетний ум..." // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1997. – № 3. – С. 11-12.
9. Тіхомірова О. Вальтер Скотт. "Айвенго": історичний колорит твору: літературознавчий, історичний та методичний коментарі до уроків : 7 клас /О. Тіхомірова // Всесвітня література в сучасній школі. – 2015. – №10. – С. 42 – 46.
10. Чорноус Н. У чому полягають засади справжнього лицарства? : за романом Вальтера Скотта "Айвенго" : 7 клас / Н. Чорноус // Всесвітня література в сучасній школі. – 2017. – №10. – С. 18 – 21.
11. Шахова К. Лицарі Вальтера Скотта // Зарубіжна література. – 1997. – № 12. – С. 6.
12. Юсипович І. Вальтер Скотт. "Айвенго" : система уроків світової літератури : 7 клас / І. Юсипович // Всесвітня література в сучасній школі. 2013. – № 11/12 – С. 19 – 27.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Початок літературної діяльності Вальтера Скотта пов'язаний із виходом збірки народних балад «Пісні шотландського кордону» (1802-1803) та власних поем («Пісня останнього менестреля», «Марміон» (1808), «Діва озера» (1810). У 1814 р. з'явився друком перший роман Вальтера Скотта «Веверлі». Починаючи з 1814 р. Скотт видавав щороку по роману, а то й по два-три. Найвідоміші серед

них: «Гай Маннерінг», «Антикварій», «Чорний карлик», «Пуритани», «Роб-Рой», «Единбурзька темниця», «Ламермурська наречена», «Легенда про Монтроза», «Айвенго», «Монастир», «Абат», «Пірат», «Пригоди Нігеля», «Певеріль Пік», «Квентін Дорвард», «Графа Роберт Паризький» і «Небезпечний замок».

Роман «Айвенго» є одним із найкращих творів письменника. Це художнє втілення стародавньої історії Англії. Тут ідеться про час формування англійської держави, розквіт феодалізму на Британських островах, боротьбу між англосаксонським сільським населенням країни на чолі з лордом Седриком Саксонцем і норманськими феодалами-рицарями. Образ молодого лицаря Айвенго пов'язує між собою різні епізоди роману. Окрім лицарських перемог на його долю випав вибір між коханням шляхетної і цнотливої леді Ровени та романтичною закоханістю в красуню-єврейку Ревекку – один із найпривабливіших жіночих характерів у Скотта. З особливою симпатією змальовані постаті людей із народу, з нижчих суспільних верств, такі, як пастух Гурт, блазень Вамба або вільний стрілець Локслі (чий прообразом став легендарний Робін Гуд).

Більшість дослідників романної творчості Вальтера Скотта підкреслювали органічний зв'язок його книжок із трьома головними типами романів XVIII ст. — авантюрним або пікареским, побутово-виховним і готичним. Його романи притаманні типові для пригодницького й готичного роману сюжетні ходи: подорож, сповнена випробувань і загроз, кохання або закоханість героя в діву-красуню, виховання героя шляхом важких переживань, страждань, перевірки на мужність і волю до подолання перешкод, розплутування підступних ворожих дій, небезпечних інтриг тощо. Виховна лінія романів Скотта пов'язана з тим, як обставини, зустрічі, випробування ведуть героя від його юнацького романтизму до розсудливої й поміркованої ранньої зрілості.

Історична романістика Вальтера Скотта вплинула практично на всю наступну історичну (і не лише історичну) романістику світу, передусім у XIX ст. Варто назвати такі уславлені імена прозаїків, які вчилися у Вальтера Скотта, як Олександр Дюма, Віктор Гюго, Олександр Пушкін, Микола Гоголь, Олексій Толстой, Пантелеймон Куліш, Фенімор Купер, Генрік Сенкевич, Алесандро Мандзоні, Хосе де Еспронседа й багато інших.

Запитання для самоконтролю:

1. Які історичні події покладено в основу роману «Айвенго»?
2. Які персонажі в романі «Айвенго» є історичними, а які вигаданими?
3. Що спільного між Айвенго і Бріаном де Буагильбером?

4. Що таке кодекс честі лицаря і як він зображений у романі?
5. Які спільні риси, а які відмінні в образах Ровени та Ребекки?
6. Доведіть, що Айвенго є виразником авторського ставлення до історичного процесу.
7. Які жанрові особливості історичного роману В. Скотта?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема: Особливості поезії й новелістики Е.А. По

ПЛАН

1. Е. По й романтизм США. Поетична, новелістична, літературознавча спадщина.
2. Поема «Ворон» («Крук»). Символіка віщого ворона.
3. «Логічні новели». Новели «Вбивство на вулиці Морг» і «Золотий жук». Образи Огюста Дюпена і Вільяма Леграна. Спільне в образі мислення й методах розслідування.
4. Художні особливості «моторошних» оповідань. Новела «Падіння дому Ашерів».

Практичні завдання.

1. Підготувати усне повідомлення на тему: «Постать Е. По в оцінці Шарля Бодлера (за нарисами про Едгара По)».
2. Проаналізувати статтю Е. По «Філософія композиції», визначити характер і метод пошуку автором рефрену у вірші «Ворон».
3. Що таке детектив? Хто є зачинателем цього жанру у світовій літературі? Який принцип детективу застосовував Е. По?

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеєнко Л. Едгар По – засновник детективу // Зарубіжна література. – 2002. - №1. – С. 7.
2. Алексеєнко Л. В. Едгар По // Зарубіжна література. – 2005. - №2. – С. 2 – 11.
3. Алексеєнко Л. В. Едгар По – «прекрасний демон поезії» // Зарубіжна література. – 2002. - №1. – С. 6.
4. Білянець О. Захоплюючий світ детективної літератури (Е.По «Золотий жук» // Зарубіжна література. – 2015. - №21-24. – с.94-96.
5. Карасев Л. В. Маятник Эдгара По. Вопросы философии. – М., 2005. - № 8. – С. 82-90.
6. Кашуба Є. Логіка за Леграном. Конспект уроку за новелою Е.По «Золотий жук» 7 кл. // Зарубіжна література в середніх навчальних закладах України. – 2003. - №6. – С.12-18.
7. Ковалёв Ю. В. Эдгар Аллан По. Новеллист и поэт: Монография. - Л., 1984. - 296 с.
8. Крижанівська Н. Л. Образ "Прекрасной жінки" в психологічних новелах Едгара Аллана По //Сучасний погляд на літературу. - К., 2002. - №7.-С.141-149.
9. Ліскевич-Карпа М. Р. Едгар Аллан По. Комічне і жахливе в новелістиці По // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. – С. 22 – 23.

10. Рада І. М. Варіанти аналізу новел Едгара По // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. - №5. – С. 11 – 15.
11. Шерстюк Н. О. "Особливості часопростору в новелі «Золотий жук»" Едгара. По // Молодий вчений. – 2019. - № 5 (69). – С.35-43.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

«Філософія композиції» (англ. *The Philosophy of Composition*) – есе Е.А. По, у якому він на прикладі написання ним поеми «Ворон» викладає принципи написання поетичного твору і формулює основні закони побудови вірша. Вперше есе було опубліковане в 1846 році у філадельфійському журналі «*Graham's Magazine*». Основними запоруками успіху твору Е.А. По називає його обсяг, аналітичність методу написання й установка на емоційний відгук.

Щодо обсягу твору, то Е.А. По відзначає важливість ефекту єдності й цільності враження, який буде зруйновано, якщо читач не зможе досягнути твір за один раз. Якщо поему доведеться читати за два рази, то втратиться цільність її сприйняття, і немає жодної вигоди, яка б змушувала автора приносити таку жертву. Тому По обрав для свого майбутнього «Ворона» обсяг у сто рядків (кінцевий варіант містить 108 рядків).

Вибір ефекту, за словами поета, був розрахований на те, щоби поема була доступна для розуміння всім і кожному. Таким є змалювання прекрасного, що є «єдиною законною областю поезії». Саме споглядання прекрасного й дає найвищу насолоду. Людський досвід, на думку автора, доводить, що зображення прекрасного досягає найкращого ефекту при зображенні в сумному тоні: «Найзаконніший з усіх мотивів поезії – печаль». А оскільки повна насолода отримується лише під час відчуття повторюваності, тому у вірші має бути рефрен, який без змін буде використовуватися під час варіацій основної думки. Цей рефрен має бути коротким і містити повний звук «о» та протяжний «г». У пошуках варіанту автор наштовхнувся на слово «nevermore» (ніколи більше), для якого почав шукати привід для повторюваного вживання. «Тоді миттєво в мене», – пише Е.А. По, – виникла ідея про істоту нерозумну й одначе обдаровану словом». Спочатку це була думка про папугу, а потім з'явилася концепція ворона – вісника нещастя, який вперто повторює «ніколи більше!» в кінці кожної строфи. Після цього автор задався питанням: який же з усіх сумних сюжетів є найсумнішим? Відповідь була неминуча – смерть. А для того, щоби цей сюжет був поетичним, він має поєднатися з красою: «Без сумніву, смерть прекрасної жінки є найпоетичнішим сюжетом у цілому світі, а уста люблячої людини будуть найбільш доречними для оповіді в подібній поемі». Для завершення залишилося лише пов'язати між собою дві ідеї – людину, яка оплакує смерть коханої, і ворона,

який постійно повторює: «Ніколи більше!». Так описує Е.А. По задуману ним конструкцію поеми «Ворон». Також він зазначає, що поема писалася з кінця, і першою була написана остання строфа.

Важливими також виявилися художні деталі, задумані автором, і метою яких було створення відповідного ефекту: кімната ліричного героя, сповнена спогадів про його колишню супутницю; бурхлива ніч, яка змушує ворона шукати прихисток і яка контрастує з матеріальним спокоєм кімнати; бюст Паллади, який натякає на вченість героя і блідістю мармуру контрастує з чорнотою ворона. В останніх рядках поеми автор змальовує ворона в якості символу вічної пам'яті про померлих.

Запитання для самоконтролю:

1. Які принципи побудови поетичного твору визначає Е.А. По у своєму есе?
2. Що дає читачеві найвищу насолоду, на думку Е.А. По?
3. Що вважає Е.А. По найпоетичнішим сюжетом у цілому світі?
4. Хто така Паллада і яке її місце в давньогрецькій міфології?
5. Що символізує ворон в однойменній поемі?

ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Тема 1: Романтизм як літературно-мистецький напрямок

ПЛАН

1. Романтизм його виникнення, його боротьба із класицистичними тенденціями і схемами.
2. Види й течії в романтизмі .
3. Естетика й поетика в літературі романтизму.
4. Тип літературного героя в романтизмі.
5. Жанрова система літератури доби романтизму, її відмінність від попередніх епох.

Практичне завдання:

- Визначити основні риси романтизму, як літературно-мистецького напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ванслов В.В. Эстетика романтизма. – М., 1966.
2. Европейский романтизм. – М., 1973.
3. Зарубежная литература. Романтизм. Хрестоматия. – М., 1990.
4. История зарубежной литературы XIX в. — М., 1979.

5. История зарубежной литературы XIX века. В 2 ч. Ч. 1 /Под ред. Н. П. Михальской. — М., 1991
6. История зарубежной литературы XIX века: Учеб. для филол. спец. вузов / В. Н. Богословский, А. С. Дмитриев и др.; под ред. Н. А. Соловьёвой. — М., 1991
7. История зарубежной литературы XIX века /Под ред. Н. Соловьёвой. — М., 1991.
8. Наливайко Д., Шахова К. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму. — К., 1997.
9. Реизов Б.Г. Между классицизмом и романтизмом. — Л., 1963.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

• Течії в літературі романтизму

1) Ранній романтизм (к. XVIII-поч. XIXст.) характеризується тяжінням до універсалізму, філософічності, тяжінням до міфу й символіки. Представниками є Ієнський гурток, В.Блейк, С.Колрідж.

2) Народно-фольклорний романтизм. (Вордсворт, Гейдельберзька школа).

3) “Байронічний” романтизм – це розчарування, сплін, “світова скорбота”. (Байрон, А.де Вінї, А.де Мюссе, Г.Гейне, А.Міцкевич, Пушкін, Лермонтов, Леопарді).

4) Пізній романтизм:

- гротескно-фантастична течія (Гофман, Е.По);
- вальтерскоттівська (В.Скотт, Є.Гребінка, П.Куліш).

• Жанрова система романтизму

Провідним жанром німецьких і американських романтиків стала новела (Генріх Клейст, Гофман, Ірвінг, По). З’являється новела-казка (Л.Тік, А.Арнім, К.Брентано, Гофман).

Відступивши від чіткого жанрового розподілу класицистів, романтики використали жанрову різноманітність інших народів (італ. канцони, перські газелі тощо), а також створили тип позажанрового вірша. Романтики змішали всі жанри.

Найважливішим художнім відкриттям у системі жанрів стала романтична ліроепічна і драматична поема. Саме герой цих поем і став асоціюватись з типом романтичного героя. Цей жанр набув поширення в різних країнах: “Паломництво Чайльд Гарольда”, “Манфред”, “Каїн” Байрона, “Повстання Ісламу” і “Звільнений Прометей” Шеллі, “Гіперіон” Кітса, “Світ-диявол” Еспронседи, “Німеччина. Зимова казка” Гейне, “ Апостол” Петефі, “Конрад Валенрод” і “Дзяди” Міцкевича, “Демон” і “Мцирі” Лермонтова, “Гайдамаки” Шевченка.

- **Естетика й поетика романтизму. Романтичний ідеал**

Романтизм заперечує нормативність в естетиці класицизму. Одна з головних рис поетики романтизму – це чільна роль уяви. *“Поезія – це вираження уяви” (Шеллі).*

Наступною рисою є тяжіння до символу, символіки.

Романтики створили поняття романтичного ідеалу, який шукали в природі, у світі мистецтва, у захопленні боротьбою.

Романтики створюють новий тип головного героя. Якщо у просвітителів – це носій високих моральних цінностей, то в романтиків герой не обов’язково повинен бути позитивним (Конрад у «Корсарі» Байрона). Цей герой має обов’язково відбивати прагнення митця до ідеалу.

Створюється два типи романтичного героя – «байронічний», що втілює нескориму силу духу й «мистецький», що прагне до вищої гармонії (напр., герої нім. романтиків).

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть головні історичні передумови виникнення романтизму.
2. Охарактеризуйте зв'язок між романтизмом і сентименталізмом.
3. Якими були хронологічні межі романтизму?
4. У яких країнах романтизм мав поширення?
5. Проаналізуйте ідеологічні засади, на яких постає романтизм.
Що є їх головною, визначальною тезою?
6. Обґрунтуйте головні художні відкриття письменників-романтиків.
7. Чому представники романтизму так високо цінували народнопоетичну творчість?
8. Назвіть течії романтизму.

Тема 2: Романтичний характер творчості Персі Біші Шеллі

ПЛАН

1. Життєвий шлях і місце П.Б. Шеллі в контексті англійського романтизму.
2. Соціальна орієнтація творчості поета. Аналіз поеми «Повстання Ісламу»: історичні передумови написання, провідні ідеї, характеристика образів, символіка поеми.
3. Драма «Визволений Прометей» як зразок зрілої творчості П.Б. Шеллі. Своєрідність трактування образу Прометея в порівнянні з існуючими варіантами означеної теми.

4. Тематичне розмаїття лірики Шеллі.

Практичне завдання.

Підготувати аналіз одного з віршів П.Б. Шеллі (на вибір).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусманов И. Лирическая драма П.Б. Шелли "Раскованный Прометей" (о роли античных традиций в развитии романтического историзма) // В кн.: Проблемы метода и жанра в зарубежной литературе. – М., 1983. – С. 136-154.
2. Дьяконова Н.Я. Английский романтизм: Проблемы эстетики. – М., 1978.
3. Дьяконова Н.Я. Лондонские романтики и проблемы английского романтизма. – Л., 1970.
4. История зарубежной литературы XIX века / Под ред. Н. Соловьевой. – М., 1991.
5. Наливайко Д., Шахова К. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму. – К., 1997.
6. Соловьева Н. У истоков английского романтизма. – М., 1988.
7. Поль И. Перечитывая Шелли в подлиннике и в переводах // Иноземні мови. – 1996. – № 4. – С. 60-61.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Поема «Повстання Ісламу» (1817) складається з дванадцяти пісень, написаних спенсеровою строфою. На початку поет змальовує символічну боротьбу Орла і Змії над морською безоднею. Орел – це Зло, яке піднялося високо над світом, а Змія – це Дух Добра, який бореться зі Злом. Поет і його чарівна супутниця, яка розтлумачила йому це видіння, зустрічають Лаона, який розповідає свою історію кохання до прекрасної Цитни та його боротьбу з Тираном. Запалені прикладом Лаона й Цитни народ також повстав проти свого гнобителя. Але переможений Тиран знову зібрав військо й пішов війною на свій народ. Під час битви загинули всі соратники Лаона, і він сам був тяжко поранений. Але його рятує несподівана поява вершника на коні – це Цитна, перед якою розбігаються вороги. Іберійський Жрець підмовляє Тирана схопити і спалити Лаона й Цитну. Лаон являється до Тирана й погоджується віддати себе в руки Тирана, якщо Цитну відпустять у вільний край – в Америку. Лаона й Цитну підступно хапають і кидають у вогонь. Душі Лаона і Цитни забирає на повітряному човні прекрасна дитина зі срібними крилами, яка є їхньою донькою, до світлого Храму Духу.

Запитання для самоконтролю:

1. Якими рисами поет наділяє Лаона й Цитну, а якими Тирана?
2. Які риси романтизму відчутні в поемі?
3. Які символи та алегорії присутні в поемі?

Тема 3: Особливості романістики Дж.Ф. Купера

ПЛАН

1. Дж.Ф. Купер – засновник історичного американського роману та «морського роману» у світовій літературі.
2. Основні романи письменника, їхня тематика: війна за незалежність, морські пригоди, життя фронтиту.
3. Пенталогія про Шкіряну Панчоу («індіанські романи»): «Піонери», «Останній із могікан», «Прерія», «Слідопит», «Звіробій». Тематика і проблематика.
4. Образ мисливця Натаніеля Бампо (Звіробій, Слідопит, Соколине Око, Шкіряна Панчоха, Довгий Карабін).
5. Особливості творчості Дж.Ф. Купера - романіста

Практичне завдання

З'ясувати відмінності в порядку написання і часу дії в романах пенталогії про Шкіряну Панчоу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аникин Г. В. Романтизм в США і Англії: некоторые аспекты сравнительного анализа // Романтические традиции американского романтизма XIX века и современность. — М., 1982
3. Боброва М. Н. Дж. Ф. Купер: Очерк жизни и творчества. - Саратов, 1967
4. Боброва М. Н. Романтизм в американской литературе XIX века. — М., 1975
5. Брукс В. В. Писатель и американская жизнь: В 2 т. Т. 1. — М., 1967
7. Іванько С. С. Фенімор Купер. — М., 1990
12. Ковалёв Ю. В. Американский романтизм: хронология, топография, метод // Романтические традиции американского романтизма XIX века и современность. — М., 1982
13. Купер Дж. Ф. Шпион; Последний из могикан. — М., 1975
14. Литературная история Соединённых Штатов Америки. В 3 т. Т.2. — М., 1978
15. Морозова Т. Л. Литература США XIX века: основные тенденции развития // Романтические традиции американского романтизма XIX века и современность. — М., 1982
17. Николюкин А. Н. О возникновении романтизма в литературе США // Научная конференция по проблемам литературы Просвещения. — М., 1971
19. Урнов Д. Служба Родине // Купер Дж. Ф. Шпион, или Повесть о нейтральной территории. — М., 1989
20. Шейнкер В. Н. Исторический роман Джеймса Фенимора Купера, его истоки и своеобразие: «Шпион». Учеб. пособие. - Иваново: ИвГУ, 1980

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Дата публікації	Час дії	Назва роману	Оригінальна назва
1841 рік	1744 рік	«Звіробій, або Перша стежка війни»	The Deerslayer, or The First Warpath
1826 рік	1757 рік	«Останній з могікан (Розповідь про 1757 рік)»	The Last of the Mohicans: A Narrative of 1757
1840 рік	1759 рік	«Слідопит, або Суходільне море»	The Pathfinder, or The Inland Sea
1823 рік	1793—1794 роки	«Піонери, або біля витоків Саскуеханни»	The Pioneers, or The Sources of the Susquehanna; a Descriptive Tale
1827 рік	1804—1805 роки	«Прерія»	The Prairie; A Tale

Запитання для самоконтролю

1. Які прізвиська має головний герой в різних романах пенталогії?
2. Хто є його вірним другом?
3. Що таке фронтір і як він змальований у романах?
4. У чому виявляється романтизм авторської манери?

Тема 4: Новаторство й романтизм новелістики Вашингтона Ірвінга **ПЛАН**

1. Вашингтон Ірвінг – родоначальник американської новелістики та засновник романтизму в США.
2. Повість «Історія Нью-Йорка», збірки «Книга ескізів», «Оповіді мандрівника», «Альгамбра» – загальна характеристика тематики і стилю.
3. Новели «Ріп ван Вінкль», «Наречений-привид», «Легенда Сонної Улоговини». Аналіз.
4. Своєрідність новелістики письменника

Практичне завдання

Підготувати аналіз однієї з новел В. Ірвінга, знайти в ній риси романтизму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ірвінг В. Історія Нью-Йорка. – М.: Наука, 1968 – 298с.
2. Ірвінг В. Новелли. – М.: Правда, 1987 – 349с.

3. Ковалев Ю.В. Историзм как художественный метод в ранней американской романтической прозе // История и современность. -Л., 1979.-С.100-109
4. Николаева Е.А. О дискретации фантастического элемента в ранних новеллах В.Ирвинга // Взаимодействие жанра и метода в зарубежной литературе. – Воронеж, 1982. – С.37-50
5. Сабанцева М.Т. “История Нью-Йорка” // Вопросы русской, советской и зарубежной литературы. – Хабаровск, 1972. – С.221-235
6. Уильям Стенли. Вашингтон // Литературная история США. – Т.1. -М.,1977.-С.298-309.
7. Шерстюк В.Ф. В.Ирвинг “Альгамбра” // Ученые записки Ивановского пединститута. – Т. 115, 1973. – С. 112-131.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

У романтизмі США виділяють два етапи – ранній, до якого відносять передусім творчість Ірвінга й Купера, і зрілий чи пізній – його репрезентантами виступають Готорн, По і Мелвілл. Іноді творчість Е.А. По виокремлюють у другий, перехідний період, а до третього додають ще поезію В. Вітмена.

Специфіка завдань, які ставили перед собою американські романтики, пов'язана із бажанням створити оригінальну національну літературу та створити образ своєї країни. Для романтизму характерне особливе значення зображення природи в ліричному, символічному, алегоричному плані. Американські письменники із захопленням малюють природу своєї країни, вона відіграє в їхніх творах важливу роль, часто стає одним із персонажів. Своєрідність картин природи (у Ірвінга, Купера чи Мелвілла) полягає насамперед у тому, що це природа ще маловідомого континенту чи екзотичних островів (як у Мелвілла). Головний персонаж у пейзажах Купера – ліс, Мелвілла – океан, Ірвінга – міські патріархальні околиці.

На відміну від спорідненого англійського американський романтизм уславився не поезією, а прозою. Усі найзначніші американські романтики першої і другої генерації були прозаїками, зокрема і геніальний поет-лірик По. Ірвінг, По, Готорн стали засновниками американської новелістики.

Одним із найвідоміших творів Ірвінга є новела «Ріп ван Вінкль», написана в 1819 році і вміщена в збірці «Книга нарисів Джеффри Крайона, джентльмена». У новелі йдеться про добропорядного мешканця голландського селища, яке згодом буде перейменоване на Нью-Йорк. Він забрів під час полювання в гори, де після зустрічі з таємничими незнайомцями, які пригостили його горілкою, заснув і проспав 20 років. Коли він прокинувся й повернувся в рідне селище, майже нікого зі знайомих уже не лишилося в живих, а країна невідомо змінилася – розпочалася війна за Незалежність, і замість портрету короля Георга III тепер висів портрет Джорджа Вашингтона.

Серед джерел цієї новели дослідники називають легенду «Пітер Клаус – вівчар» в обробці Йоганна Карла Крістофа Нахтіґаля та казку «Карл Катц»,

головний герой якої зустрів гномів, які почастивали його зіллям, від якого Карл заснув на сто років. Серед інших джерел називають твір грецького філософа Діогена Лаертського, герой якого заснув у печері на 57 років, легенду про людину, яка заснула на 70 років, щоби побачити плоди посадженого ним дерева, євангельську легенду про сімох юнаків, які заснули на двісті років і, прокинувшись, побачили, що всі увірували в Христа.

Запитання для самоконтролю

1. Що спонукало героя новели «Ріп ван Вінкль» вирушити в гори?
2. Кого зустрів Ріп ван Вінкль у горах?
3. Як змінилося його селище за той час, поки він спав?
4. Які елементи романтизму присутні в цій новелі?

Тема 5: Філософське звучання роману-притчі Германа Мелвілла «Мобі Дік»

ПЛАН

1. Герман Мелвілл – історія життя і творчості. Найвідоміші твори автора.
2. Історія створення роману про Білого кита.
3. Образ капітана Ахава, його романтичне наповнення.
4. Образ Мобі Діка, його символічне значення як «темної невловимої сили, існуючої споконвіку».
5. Філософські мотиви роману.

Практичне завдання.

1. Підібрати цитати до образів, визначити їхні головні риси.
2. Знайти в романі символи біблійного, історичного, легендарного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будій З.І. Відбиття проблематики національної літератури США у творчості Германа Мелвілла // Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль: ТДПУ. – 1999. – Вип. 5. – С.224-231.
2. Будій З.І. Лексичні параметри роману Германа Мелвілла "Мобі Дік, або Білий Кит" у проекції американського трансценденталізму (лінгвостилістичний аналіз): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / З.І. Будій ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Л., 2001. — 20 с.
3. Зверев А.М. Г. Мелвилл и XX ст. // Романтические традиции американской литературы XIX ст. и современность. - М.: Наука, 1982.
4. Ковалёв Ю. В. Роман о Белом ките // Мелвилл Г. Моби Дик, или Белый кит. - М.: Худ. лит-ра, 1967. - С. 5 - 22.
5. Ковалёв Ю.В. Г. Мелвилл и американский романтизм. - Л.: Худож. лит., 1972.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

У своєму романі «Мобі Дік» Герман Мелвілл поєднав первісний ритуал, грецький міф, біблійну легенду і фольклорні оповіді про потойбічні явища. Це перетворилося на метафоричну мову роману. Серед цих мотивів дослідники на перше місце ставлять біблійну історію про Йону, якого проковтнув кит. На їхню думку, легенда про Йону – це пізніший варіант давнього ритуалу ініціації, і Мелвіл неодноразово відтворює його. Так, він розповідає про падіння Тештіго в мертву голову кита, порівнює корабель «Пекод», борти якого оздоблені гострими зубами кашалота, з канібалом, який ковтає китобоїв. На думку інших дослідників, космічна боротьба Ахава й Мобі Діка базується на єгипетському міфі про Озіріса й Тіфона – водяного чудовиська. Серед інших прообразів Ахава вчені називають Прометея та Нарциса, історії яких у письменника отримали романтичну інтерпретацію. Ахава, наче Прометея, пожирає його власний вогонь, а невтомно переслідуючи Білого Кита, капітан Ахав подібно до Нарциса марно намагається «вловити» свій власний образ. Порівняння з Прометеєм підкреслюється ще й тим, що китовий жир використовувався для освітлення, а отже китобійне ремесло – це теж своєрідне «викрадення» вогню. А в одній зі сцен Ахав під час бурі розмахує вогняним гарпуном, наче факелом, що додатково наштовхує на паралелі із міфологічним «двійником».

Наслідком творчого опрацювання Мелвіллом образів і мотивів світової міфології стало створення роману-міфу, який заклав підвалини в розвиток новітньої американської міфології, пов'язаної зі становленням нової нації.

Запитання для самоконтролю

1. Які паралелі зі світовою міфологією виникли у вас під час прочитання роману?
2. У чому полягає ідея біблійної оповіді про Йону й в чому її відмінність від роману «Мобі Дік»?
3. Якими рисами змальований капітан Ахав у романі?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ

1. Назва терміну романтизм вказує на зв'язок з:
 - а) середніми віками;
 - б) античним періодом;
 - в) Відродженням;
 - г) Просвітництвом.
2. Суть романтизму:
 - а) типовий герой у типових обставинах;
 - б) незвичайний герой у незвичайних обставинах;
 - в) вигаданий герой у вигаданих обставинах;
 - г) реальний герой у реальних обставинах.
3. Засновником гротескно-фантастичної течії романтизму був:
 - а) Гофман;
 - б) В. Скотт;
 - в) Шеллі;
 - г) Байрон.
4. Події в казці Гофмана «Золотий горщик» відбуваються у:
 - а) Парижі;
 - б) Лондоні;
 - в) Дрездені;
 - г) Празі.
5. Кохану студента Ансельма з повісті «Золотий горщик» звали:
 - а) Юлія;
 - б) Вероніка;
 - в) Серпентина;
 - г) Олімпія.
6. Фея Розабельверде та інші феї походять з країни:
 - а) Туркменістан;
 - б) Пакистан;
 - в) Індостан;
 - г) Джиністан.
7. Хто не належить до табору ентузіастів:
 - а) Бальтазар;
 - б) Мош Терпін;
 - в) Проспер Альнанус;
 - г) Ансельм.

8. Збірка «Фантазії в манері Калло» названа на честь:
- а) поета;
 - б) музиканта;
 - в) художника;
 - г) мецената.
9. Який пристрій описує герой поеми «Німеччина. Зимова казка» королю Ротбарту:
- а) друкарський верстат;
 - б) гільйотину;
 - в) паровий двигун;
 - г) фотоапарат.
10. Якого міста немає в маршруті поеми «Німеччина. Зимова казка»:
- а) Кельн;
 - б) Ганновер;
 - в) Берлін;
 - г) Гамбург.
11. Який аристократичний титул отримав Байрон у спадок:
- а) барон;
 - б) граф;
 - в) маркіз;
 - г) віконт.
12. Якого друга-поета знайшов вигнанець Байрон на берегах швейцарського озера:
- а) Дж. Кітса;
 - б) В. Вордсворта;
 - в) С.Т. Колріджа;
 - г) П.Шеллі.
13. Членом якого таємного італійського товариства стає Байрон:
- а) масони;
 - б) карбонарії;
 - в) ілюмінати;
 - г) кабалісти.
14. Байрон похований у:
- а) Греції;
 - б) Італії;
 - в) Англії;
 - г) Швейцарії.

15. Щит із написом "Desdichado" у романі Вальтера Скотта належить:
- а) Чорному Лицареві;
 - б) Бріану де Буагильберу;
 - в) Айвенго;
 - г) Локслі.
16. Ім'я лицаря Айвенго:
- а) Вілфред;
 - б) Вільям;
 - в) Вілсон;
 - г) Седрік.
17. У записці короля Франції про звільнення Річарда Левове Серце було написано:
- а) Будьте обережні – сокіл летить на волю;
 - б) Будьте обережні – диявол спущений із ланцюгів;
 - в) Будьте обережні – розбійник на волі;
 - г) Будьте обережні – тигр на волі.
18. У замок Седріка Сакса Айвенго потрапляє у вигляді:
- а) блазня;
 - б) пілігрима;
 - в) лицаря-тамплієра;
 - г) жебрака.
19. Який роман не належить В. Гюго
- а) «Знедолені»;
 - б) «Людина, яка сміється»;
 - в) «Індіана»
 - г) «Дев'яносто третій рік».
20. Есмеральда покохала:
- а) Клода Фролло;
 - б) Квазімодо;
 - в) Феба де Шатопера;
 - г) Гренгуара.
21. Клод Фролло загинув від руки:
- а) Гренгуара;
 - б) метра Жака Шармолю;
 - в) Есмеральди;
 - г) Квазімодо.

22. Як склалася доля Есмеральди:
а) вийшла заміж за Феба;
б) зникла з циганами;
в) була страчена;
г) постриглася в монахині.
23. Головною героїнею романів Жорж Санд «Консуело» і «Графиня Рудольштадт» є талановита:
а) художниця;
б) співачка;
в) танцівниця;
г) учена.
24. Яка новела не належить Вашингтону Ірвінгу:
а) «Ріп ван Вінкль»;
б) «Наречений-привид»;
в) «Золотий жук»;
г) «Легенда про Сонну Улоговину».
25. Ім'я дружини Едгара По, яка стала адресатом його найпроникливіших ліричних віршів:
а) Вірджинія;
б) Вікторія;
в) Вероніка;
г) Валерія.
26. Як звати героя детективних оповідань Е. По:
а) Мегре;
б) Холмс;
в) Дюпен;
г) Браун.
27. На чому було написане повідомлення про скаרב у новелі «Золотий жук»:
а) на пергаменті;
б) на дошці;
г) на камені;
д) у газеті.

28. Знання того, що одна літера в англійських словах зустрічається найчастіше, дозволило Леграну розгадати таємничу піратську криптограму. Яка це буква:

- а) А;
- б) О;
- в) І;
- г) Е.

29. В оповідання «Падіння дому Ашерів» визволення з труни похованої заживо Меділейн відбувається під час того, як оповідач Родеріку Ашеру:

- а) грає на фортеп'яно;
- б) малює портрет;
- в) читає книгу.
- г) співає пісню.

30. Ворон в однойменному вірші Е. По сідає на бюст давньогрецької богині:

- а) Афродіти;
- б) Афіни;
- в) Артеміді;
- г) Персефони.

Ключі:

1: а); 2: б); 3: а); 4: в); 5: б); 6: г); 7: б); 8: в); 9: б); 10: в); 11: а); 12: г); 13: б); 14: в); 15: в); 16: а); 17: б); 18: б); 19: в); 20: в); 21: г); 22: в); 23: б); 24: в); 25: а); 26: в); 27: а); 28: г); 29: в); 30: б).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

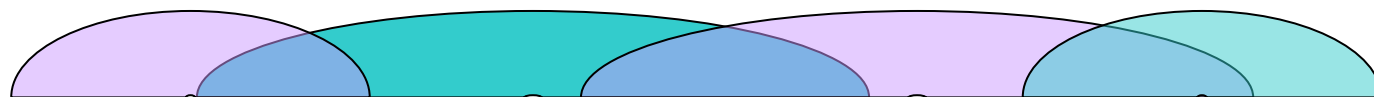
1. Дайте характеристику романтизму як провідному напрямку західноєвропейської та американської літератур І пол. ХІХ ст.
2. У чому полягали особливості формування романтизму в Німеччині. Охарактеризуйте діяльність Ієнського та Гейдельберзького гуртків романтиків?
3. У чому полягає алегоричний та сатирико-метафоричний зміст повісті-казки Е.Т.А. Гофмана «Малюк Цахес»? Розкрийте суть образу Цахеса.
4. Охарактеризуйте співвідношення фантастичного й реалістичного в повісті-казці Е.Т.А. Гофмана «Золотий горнець». У чому особливість образу студента Ансельма?
5. Визначте основні художні риси поезії Г. Гейне на прикладі збірки «Книга пісень». Проаналізуйте один із віршів (за власним вибором).
6. Окресліть тематичні та ідейні вектори поеми Г. Гейне «Німеччина. Зимово казка», розкрийте значення назви поеми..
7. Дайте характеристику розвитку романтизму в Англії, визначте основні етапи, назвіть представників.
8. Проаналізуйте особливості преромантизму й раннього романтизму в Англії: поезія В. Блейка та поетів «озерної школи».
9. Охарактеризуйте новаторство, структуру та новий тип героя поеми Дж. Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда».
10. Які основні риси «Східних поем» Дж. Байрона, який тип героя вони репрезентують.
11. Яким змальовує Дж. Байрон українського гетьмана в поемі «Мазепа»?
12. У чому полягає особливість байронівського трактування образу Дон Жуана в порівнянні з творами інших авторів?
13. Яка головна ідея драми П.Б. Шеллі «Визволений Прометей»?
14. На прикладі роману «Айвенго» охарактеризуйте особливості стильової манери В. Скотта.
15. У чому полягали особливості розвитку романтизму у Франції? Окресліть етапи, назвіть представників.
16. Визначте проблематику роману Жорж Санд «Консуело» й дайте характеристику головній героїні.
17. Охарактеризуйте основні риси поезії В. Гюго, проаналізуйте один із його віршів

18. Яка головна ідея роману В. Гюго «Собор Паризької богоматері»? Як цю ідею розкривають образи роману?.
19. У чому особливості формування та розвитку романтизму в США? Назвіть етапи та основних представників.
20. У чому полягає специфіка новелістики В. Ірвінга? Проаналізуйте одну з його новел (за власним вибором).
21. На прикладі одного з романів Дж.Ф. Купера з пенталогії про Шкіряну Панчоку дайте характеристику авторській манері письменника та ідейно-художнім особливостям романів цього циклу.
22. Визначте художні та естетичні категорії поезії Е. А. По. Проаналізуйте поему «Ворон».
23. Окресліть основні тематичні напрямки новелістики Е.А. По, проаналізуйте одну з новел (за власним вибором).
24. Охарактеризуйте ідейно-художній зміст поеми Г. Лонгфелло «Пісня про Гайавату».
25. Розкрийте філософську спрямованість роману Г.Мелвілла «Мобі Дік».

ДОДАТКИ

Таблиця 1

Історія розвитку європейської та американської літератури XIX ст.

КЛАСИЦИЗМ

РОМАНТИЗМ

РЕАЛІЗМ

НАТУРАЛІЗМ

ПРОСВІТНИЦТВО

СИМВОЛІЗМ

1800	1810	1820	1830	1840	1850	1860	1870	1880	1890
Німецький романтизм Ієнський гурток Гейдельберзький гурток Гофман (1776-1822) Гейне (1797-1856)			Французький романтизм В.Гюго (1802-1885) Ж.Санд (1804-1876)						
Англійський Блейк (1757-1827) Вордсворт (1770-1850) Колрідж (1772-1843) Сауті (1774-1832) В.Скотт (1771-1832) Байрон (1788-1824) П.Шеллі (1792-1822) Дж.Кітс (1795-1821)			Італійський /Леонарді Польський /Міцкевич Датський /Андерсен	Американський романтизм В.Ірвінг (1783-1859) Ф.Купер (1789-1851) Е.По (1809-1849) Г.Мелвілл (1819-1891) Н.Готорн (1804-1864)					
Французький реалізм Беранже 1780-1857 Стендаль 1783-1842 О.Бальзак 1799-1850 П.Меріме 1803-1870 Флобер 1821- 1880 Бодлер 1821-1867									
Англійський реалізм Ч.Діккенс (1812-1870) В.Теккерей (1811-1863) Ш. Бронте (1816-1855)									

Таблиця 2

Розвиток напрямків мистецтва у XIV-XX ст.

	Відродження		Класицизм		Реалізм		Реалізм	
Середньовіччя		Бароко		Романтизм		Символізм, модерн		Постмодернізм

Аполонічне (світле) – колективне - раціональне - матеріалістичне.

Діонісійське (темне) – індивідуальне – метафізичне - ідеалістичне.

СЛОВНИК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ

Байронізм – ідейно-естетична концепція, яка постала у європейському романтизмі XIX століття, пов'язана з творчістю англійського поета Дж. Байрона, притаманна В. Гюго, А. де Він'ї, А. Міцкевичу, М. Лермонтову. Основні риси байронізму — тираноборство, волелюбність, бунтарство, демонізм, абсолютизоване заперечення недосконалої дійсності.

Байронічний герой - тип літературного героя, створений Дж. Байроном: тираноборець, вільнолюбний бунтар із вразливою душею, одержимий «світовою скорботою», мрійник, ідеаліст, що пережив тяжке розчарування чи крах своїх ідеалів, самотній мандрівник, вигнанець. Для нього характерні глибокі та інтенсивні почуття, туга, меланхолія, душевні поривання, палкі пристрасті, він відкидає закони, яким підкоряються інші. Тому такий герой завжди вивищується над оточенням.

Балада — жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового гатунку з драматичним сюжетом. Первісно — танцювально-хорова пісня середньовічної поезії Західної Європи з чіткою строфічною організацією. Напружений драматичний сюжет балади активно використовувався романтиками (С. Колрідж, А. Міцкевич, В. Жуковський та ін.).

Гротеск – художній засіб, який полягає у свідомому деформуванні, порушенні розмірів та форм предметів, перебільшенні (гіпербола) та применшенні (літота), шаржуванні, зображенні «світу навиворіт», поєднанні несумісних ознак, різких контрастів. Для гротеску притаманне використання оксиморона, сполучення реального плану з фантастичним, серйозного зі смішним при свідомому порушенні правдоподібності. Він є вищим ступенем комічного, інколи – ефективним засобом сатири, іноді – трагедії. В. Гюго (передмова до драми «Кромвель» 1827) охарактеризував гротеск як своєрідний засіб образотворення за допомогою категорій потворного, жахливого, комічного, блазенського, характерний для стилів, що протистояли класицистичним канонам. Гротеск став найуживанішим художнім засобом Е. Т. А. Гофмана.

Ліро-епос – своєрідне поєднання ознак лірики та епосу в одному творі, унаслідок чого утворюються нові сполуки. Від лірики зазвичай запозичується увага до естетизованих почуттів та переживань, від епосу – сюжет, система персонажів. Жанри ліроепосу: балада, поема, байка, епіграма, роман у віршах.

Новела – малий жанр епосу, подібний до оповідання. Для новели характерні строга композиція з яскравою кульмінацією, несподівана розв'язка, однолінійний сюжет, мінімум персонажів. Розрізняють психологічну, ліричну,

філософську, історичну новели. Європейські письменники-новелісти: Дж. Бокаччо, П. Меріме, Г. Сенкевич.

Поєма – віршований ліро-епічний твір, у якому зображені визначні події та яскраві характери. Для поеми характерні ознаки епосу: сюжет, дійові особи; лірики – увага до переживань. Типовий приклад – «Паломництво Чайльд Гарольда» Дж. Байрона та його «східні поеми».

Реалізм – художній напрям, започаткований у 30-х рр. XIX ст. як протиположність романтизму. Риси реалізму: основна проблема - взаємини людини й середовища, вплив соціально-історичних обставин на духовний світ людини, аналітичний підхід до світосприймання, типізація дійсності як основний спосіб художнього узагальнення. "Формула" реалізму – "зображення життя у формах самого життя". Для реалізму характерні об'єктивність, орієнтація на сучасність, конкретно-історичний підхід, погляд на історію як прогрес. Основні жанри реалізму – епічні (повість, роман). Визначні представники: О. де Бальзак, Стендаль, Ч.Діккенс, В.Теккереї, М.Гоголь, Т.Шевченко, І.Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Л.Толстой, Ф.Достоевський, А.Чехов, Б.Грінченко. У XX продовжує побутувати в кількох видозмінах: неореалізм, магічний реалізм тощо.

Роман – найпоширеніший і найбільший за обсягом епічний, прозовий (рідко віршований) жанр. Роману притаманні кілька паралельних сюжетних ліній, широкий обсяг часу дії. Історія роману має початки в XII столітті, піку розвитку досяг в епоху Реалізму. Визначними романістами є Ф. Рабле, М. Сервантес, Дж. Свіфт, В. Скотт, В. Гюго, О. де Бальзак, Г. Флобер, Ч. Діккенс. За змістом виділяють автобіографічний, біографічний, готичний, детективний, історичний, науково-фантастичний, пригодницький, соціально-побутовий, фантастичний, філософський романи.

Романтизм – художній напрям, виник в кінці XVIII ст. як протиположність класицизму в Німеччині, Франції, Англії. Як опозиція класицизму, жорсткі норми якого на той час уже гальмували розвиток літератури, склалися визначальні риси романтизму як нового типу: заперечення раціоналізму доби Просвітництва; ідеалізм у філософії; неприйняття буденності, конфлікт між мрією й дійсністю; звеличення "життя духу" (мистецтва, релігії, філософії); культ почуттів; звернення до національного: історії, фольклору (фольклоризм); інтерес до фантастики та екзотики; погляд на мистецтво як вільний самовияв митця, звеличення творчості, фантазії, уяви. Герой у романтизмі – непересічна яскрава особистість, що бунтує проти середовища. У поетику романтизм приніс взаємопроникнення жанрів. Також розвинулись і поширились жанри балади, романсу, фантастичної повісті, історичного роману. У країнах Західної Європи провідними мотивами

романтизму були "світова туга", трагедія особистості, "вселенський песимізм". Представники: Ф. Шатобріан, А. Мюссе, Дж. Байрон, Е. Т. А.Гофман, В. Жуковський, М. Гоголь.

Романтичний герой – один із художніх образів літератури романтизму. Романтик – виняткова і часто таємнича особистість, яка перебуває зазвичай у виняткових обставинах. Зіткнення зовнішніх подій перенесено у внутрішній світ героя, в душі якого відбувається боротьба протиріч. У результаті такого відтворення характеру романтизм надзвичайно високо підняв цінність особистості, невичерпної у своїх душевних глибинах, відкривши її неповторний внутрішній світ. Людина в романтичних творах також втілена за допомогою контрасту, антитези: з одного боку, вона зрозуміла вінцем творіння, а з іншого — безвольна іграшка в руках долі, невідомих і непідвладних їй сил, які грають із її почуттями. Тому вона часто перетворюється на жертву своїх власних пристрастей.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Художні твори

- ◆ *Е.Т.А. Гофман.* «Життєва філософія кота Мурра», «Золотий горнець», «Малюк Цахес», «Нічні історії».
- ◆ *Г. Гейне.* «Книга пісень», «Німеччина. Зимова казка», «Атта Троль», «Романсеро».
- ◆ *Ж. Санд.* «Консуело», «Графиня Рудольштадт».
- ◆ *В. Гюго.* «Собор Паризької богоматері», «Знедолені», поезії.
- ◆ *В. Блейк.* «Пісні невідання». «Пісні пізнання».
- ◆ *С.Т. Колрідж. В. Вордсворд.* Поезії.
- ◆ *Дж.-Г. Байрон.* «Паломництво Чайльд Гарольда», «Шільйонський в'язень», «Каїн», «Манфред», «Гяур», «Дон Жуан», «Корсар», «Мазепа», поезії.
- ◆ *П.-Б. Шеллі.* Поезії, «Королева Маб», «Повстання Ісламу», «Звільнений Прометей».
- ◆ *В. Скотт.* «Айвенго», «Квентін Дорвард», «Роб Рой».
- ◆ *В. Ірвінг.* 2-3 новели на вибір.
- ◆ *Дж.-Ф. Купер.* 1 із романів пенталогії про Шкіряну Панчоку.
- ◆ *Е.А. По.* Поезії. 2-3 новели на вибір.
- ◆ *Г. Мелвілл.* «Мобі Дік».
- ◆ *Г.-У. Лонгфелло.* «Пісня про Гайавату».

Критична література

Основна:

1. Бент М. Немецкая романтическая новелла: Генезис, эволюция, типология. – Иркутск, 1987.
2. Берковский Н.Я. Романтизм в Германии.– Л., 1973.
3. Боброва М. Романтизм в американской литературе XIX века: Учебное пособие. – М., 1972.
4. Ванслов В.В. Эстетика романтизма.– М., 1966.
5. Виллер Ю.Б. Творческие судьбы и история (О западно-европейских литературах XVI- I пол.XIX в.– М.,1990.
6. Дьяконова Н.Я Английский романтизм: Проблемы эстетики. – М., 1978.
7. Дьяконова Н.Я. Лондонские романтики и проблемы английского романтизма. – Л.,1970.
8. Зарубежная литература. Романтизм. Хрестоматия историко-литературных материалов. – М., 1990.

9. История зарубежной литературы XIX века /Под ред. Н. Соловьевой. – М., 1991.
10. История мировой литературы: В 9-ти т.–Т.6.– М.,1989.
11. Карельский А.В. От героя к человеку. Два века западноевропейской литературы.–М., 1990.
12. Литературная история Соединенных Штатов Америки: В 3-х т. – М.,1978.
13. Наливайко Д., Шахова К. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму. – К., 1997.

Додаткова:

1. Білянець О. Захоплюючий світ детективної літератури (Е.По «Золотий жук» // Зарубіжна література. – 2005. - №21-24. – с.94-96.
2. Бойко С. Вивчаємо роман Вальтера Скотта "Айвенго": інтегрований урок: зарубіжна література і музичне мистецтво /С. Бойко // Зарубіжна література в школах України. – 2019. – №9. – С. 50 – 51.
3. Боронь О. Повісті Тараса Шевченка і західноєвропейські романи. Чарльз Діккенс, Вальтер Скотт, Олівер Голдсміт, Ежен Сю /О. Боронь // Літературна Україна. – 2016. – №30, 8 серпня. – С. 6.
4. Боронь О. Повісті Тараса Шевченка і романістика Вальтера Скотта: контактні зв'язки й типологічні паралелі / О. Боронь // Слово і час – 2014. – № 5 – С.20 – 29
5. Буренко Н. «Відважний дух, тверда рука...» : образ Івана Мазепи в поемі Джорджа Байрона « Мазепа» , історична основа та романістичний міф у творі : урок світової літератури : 9 клас / Н. Буренко // Всесвітня література в сучасній школі . – 2015.-№ 2, лютий. – С. 28-31.
6. Васильчук Л. Інтелект – карта – дієвий засіб формування життєвих компетентностей , розвитку критичного мислення: (на прикладі вивчення творчості Джорджа Байрона) /Л. Васильчук // Зарубіжна література в школах України . – 2019 . – № 5.– С.31–35.
7. Вовк Я. Останній поет “вільної пісні романтизму”. Г. Гейне і його “Книга пісень” // Всесвітня література і культура в навчальних закладах України. – 2010. - №2. – С.38–41.
8. В'юненко В. Історичний колорит і романтика пригод: за романом Вальтера Скотта "Айвенго" : інтегрований урок зарубіжної літератури і всесвітньої історії: 7 клас/ В. В'юненко, А. Шорохов //Всесвітня література в сучасній школі. – 2019. – №10. – С. 50 – 53.
9. Генріх Гейне: методичні матеріали до уроків: 9 клас // Всесвітня література в сучасній школі. – 2017. - № 10. – С. 31 – 33.

10. Говорунець З. Краса весняної природи, Біблійні мотиви та зв'язок із фольклором у творчості Генріха Гейне: за віршем «Задзвеніли із глибини...»: урок зарубіжної літератури: 5 клас / З. Говорунець // Всесвітня література в сучасній школі. – 2019. - №6. – С.29 – 34.
11. Гордиенко О. Он спас символ Парижа: [про французского писателя Виктора Гюго] / О. Гордиенко // Ваш шанс. – 2018. - №20, 16-23 мая. – С. 16.
12. Гофман Э.Т.А. Жизнь и творчество. Письма, высказывания, документы / Сост. К. Гюнцеля. – М., 1987.
13. Доброгорська, І. Твір, який викликає бажання стати кращим: урок – занурення за повістю Е.Т.А. Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер» / І. Доброгорська // Зарубіжна література в школах України. – 2019. - №10. – С.14 – 18.
14. Дубашинский И.А. Поэма Байрона «Дон-Жуан». – М., 1976.
15. Дьяконова Н.Я. Английский романтизм: Проблемы эстетики. – М., 1978.
16. Дьяконова Н.Я. Лондонские романтики и проблемы английского романтизма. – Л., 1970.
17. История зарубежной литературы XIX века / Под ред. Н. Соловьевой. – М., 1991.
18. Кашуба Є. Логіка за Леграном. Конспект уроку за новелою Е.По «Золотий жук» 7 кл. // Зарубіжна література в середніх навчальних закладах України. – 2003. - №6. – С.12-18.
19. Ковбасенко Ю. Адам Міцкевич і Віктор Гюго vs Олександр Пушкін та Микола І: постколоніальний погляд на ідейно-естетичну полеміку / Ю. Ковбасенко // Всесвітня література в сучасній школі. – 2019. - №11. – С.7-10.
20. Костюк В. До типології фрагментаризму (Проза Г.Гейне) // Вікно в світ. – 2009. – №2. – С.215-222.
21. Крижанівська Н. Л. Образ "Прекрасної жінки" в психологічних новелах Едгара Аллана По // Сучасний погляд на літературу. - К., 2002. - №7. – С.141-149.
22. Лавренюк, В. Поетичні портрети зарубіжних письменників: (Г.Гейне, П.Верлен, А.Рембо, К.Ясунарі) / В.Лавренюк // Всесвітня література в сучасній школі. – 2015. - №11. – С.32 – 34.
23. Ліскевич-Карпа М. Р. Едгар Алан По. Комічне і жахливе в новелістиці По // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. – С. 22 – 23.
24. Матузова Н.М. Г. Гейне. Нарис життя і творчості. – К., 1984.
25. Могильовцева, Л.П. Система уроків з вивчення творчості Дж. Кітса, Й.В. Гете, Г. Гейне та С.І. Васильківського / Л.П. Могильовцева // Зарубіжна література в школах України. – 2015. – №11. – С.34 – 40.

26. Наливайко Д., Шахова К. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму. – К., 1997.
27. Немиришин П. Система вивчення ліричних творів (на матеріалі “Книги пісень” Г.Гейне) // Вікно у світ.– 2009.– №3.– С.161-171.
28. Немиришин П.Н. Писатель, художник, музыкант... Урок-лекция по изучению сказок Э.Т.А. Гофмана “Золотой горшок” и “Крошка Цахес” с привлечением смежных видов искусства // Відродження.– №1.– С.15-19.
29. Орлова О.В. “З трояндою в руці...” Асоціативний аналіз поезії Г.Гейне. 9 кл. // Заруб літ. в навч. закладах.– 2009.–№10.– С.44-46.
30. Павличко С.Д. Байрон: Нарис життя і творчості.– К.,1989.
31. Перлина, Н. Гофманиана Крошки Цахеса и терциада Крошки Цахеса: сравнительная поэтика / Н. Перлина // Вопросы литературы. – 2013. - № 5. – С.293– 310.
32. Пона Л.М. “І все його існування – відчуття глибокого незборимого болю”/ Матеріали до вивчення творчості Гофмана. 9 кл. // Заруб. літ. в навч. закладах.– 1998. – №6.– С.34-35.
33. Пронин В.А. “Стихи, достойные запрета...” Судьба поэмы Г.Гейне “Германия. Зимняя сказка”. – М.,1986.
34. Рада І. М. Варіанти аналізу новел Едгара По // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. - №5. – С. 11 – 15.
35. Рогозинський В. "Нас бачать з високості дзвони": В. Гюго "Собор Паризької богоматері" // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1996. – № 2. – С. 20-26.
36. Саржевський С.В. Собор... без Бога // Всесвітня література в сер. навч. закладах України. – 1999. – №12. – С.25-27.
37. Тарасюк Н. Компаративний аналіз образу Івана Мазепи : за творами Віктора Гюго та Володимира Сосюри /Н. Тарасюк // Українська мова та література . – 2016.-№ 1-2 , січень.– С .64-70.
38. Тіхомірова О. Вальтер Скотт. "Айвенго" : історичний колорит твору: літературознавчий, історичний та методичний коментарі до уроків : 7 клас /О. Тіхомірова // Всесвітня література в сучасній школі. – 2015. – №10. – С. 42 – 46.
39. Турищева О.В., Шепель Ю.А. Осягаючи творчість Дж. Байрона. Спроба проблемного аналізу поеми “Паломництво Чайльд Гарольда” та роману у віршах “Дон Жуан”. 9 кл. // Всесвітня літ. в сер. навч. закл. України.– 1996.– №8.– С.25-31.

40. Чорноус Н. У чому полягають засади справжнього лицарства? : за романом Вальтера Скотта "Айвенго" : 7 клас / Н. Чорноус // Всесвітня література в сучасній школі. – 2017. – №10. – С. 18 – 21.
41. Шамрай А.П. Ернст Теодор Амадей Гофман: Життя і творчість. – К.,1969. – 300 с.
42. Шишко Н. Українська тема та специфіка зображення образу гетьмана: за поемою Байрона «Мазепа» : 9 клас / Н. Шишко // Всесвітня література в сучасній школі. – 2019. -№11.- С.29-32.
43. Юсипович І. Вальтер Скотт. "Айвенго": система уроків світової літератури :7 клас / І. Юсипович // Всесвітня література в сучасній школі. 2013. – № 11/12 – С. 19 – 27.
44. Янчук О. “Я був хоробрим солдатом у війні за визволення людства!” (Життєвий шлях Г. Гейне) // Вікно у світ.– 1999.– №3.– С.156-161.

Методичне видання

П'ЯТАЧЕНКО Сергій Васильвич

**ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І
ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ
(РОМАНТИЗМ)**

Методичні рекомендації до практичних занять

*Для студентів II курсу
факультету іноземної та слов'янської філології
ОР Бакалавр ОПП Середня освіта
(Українська мова та література, англійська мова)*

Підп. до друку 29.10.2020.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 3,26.
Ум. фарб.-відб. 3,26. Обл.-вид. арк. 2,45.
Тираж 50 пр.